

Natur & miljø

3-2015 • ET MAGASIN FRA NATURVERNFORBUNDET

FOTO: LENA KNUTLI

Ugler i kassa 25
Miljøkommune? 8
Gir oljerabatt 22

Natur & miljø 50 år

Det er bare 5,8 prosent igjen av bilen etter at den er levert til oss.

I fjor ble 94,2 prosent av bilen din gjenvunnet.

Fra 2015 skal 95 prosent av bilen gjenvinnes. Det krever myndighetene. Heldigvis er vi allerede på god vei til å nå gjenvinningskravet! I 2014 ble det levert inn 149.597 gamle biler som fikk nytt liv. Energibesparelsen vi skaper, tilsvarer det årlig energiforbruket til en by på størrelse med **Kristiansand**. Vi sparer miljøet for store mengder CO₂-utslipp. Alle vinner på gjenvinning.

autoretur

Siste stopp - Ny start.

Innhold

6 Brenner nesten mest

«Avfallspyramiden», heter det. Verktøyet som forteller oss at vi helst skal kaste mindre, deretter bruke om igjen eller resirkulere. De to dårligste etasjene er forbrenning og deponering. Men Norge vinner EM-sølv i forbrenning.

8 N&m miljøundersøker alle kommuner

Nordmenn bygger mer i sårbar natur, kaster mer søppel, kjører mye i skog og mark, dreper flere rovdyr. Men vi gjenvinner mer og kjører mer el-bil. Natur & miljøes store kommuneundersøkelse viser deg hva utfordringen er i din kommune i forkant av valget.

17 Vindkraftregimet på feil spor

Naturvernforbundet krever at miljøhensyn og planlegging kommer langt sterkere inn i utbyggingen av vindkraft. De mener manglende styring gir vindkraft dårlig rykte og store miljøkonsekvenser som kunne vært unngått.

22 Gir rabatt på fyringsolje

COOP, Huseiernes landsforbund, YS og USBL gir medlemmene sine rabatt på fyringsolje, en varmekilde som skal forbys innen 2020. Nå vil tre av de fire fase ut rabatten.

25 På ugletur

Jan-Erik Frisli har ringmerket ugler i over 30 år. Journalist Veronika Søm ble med når kassene skulle sjekkes, sammen med en barnehage. Det ble en dramatisk ugletur for førskolebarna.

32 Natur & miljø 50 år!

I 1965 kom første utgave av Norsk Natur, forløperen til Natur & miljø. Vi feirer femti år med natur- og miljømagasin med historiefortelling, morsomme faksimiler, tidligere redaktører og håp om femti nye, friske år.

Faste sider

I korthet **5, 7, 16**

Fotokonkurranse **30**

Nytt fra Naturvernforbundet **32-45**

Miljøagentene **52**

FOTO: MARTIN LEANDER BRANDTZÆG

Jeg tror ikke noen har vært inne på tanken om at vi skal se på vår rabatt i et miljøvernperspektiv. Jeg synes nesten det er oppsiktsvekkende at du spør om dette.

Anders Leisner i Huseiernes Landsforbund om medlemsrabatt på fyringsolje.

Utgiver av Natur & miljø:
Naturvernforbundet
Mariboegate 8, 0183 Oslo, Norge.
Telefon 23 10 96 10
Telefaks 23 10 96 11
E-post:
redaksjonen@naturvernforbundet.no

Redaktør: Kristian Skjellum Aas
ka@naturvernforbundet.no

Journalist: Tor Bjarne Christensen
tbc@naturvernforbundet.no

Annonser: GMK, tlf 55 10 10 97

Layout: Ketill Berger, Film & Form
Trykk: Ecoprint

Abonnement:
Første år: 195,-
Bedrifter/institusjoner: 700,-
Enkeltpersoner: 360,-
Bestilles hos
medlem@naturvernforbundet.no

Naturvernforbundet innestår ikke for miljøvennligheten til de bedrifter, tjenester eller produkter som det annonseres for i Natur & miljø.

Forside: Faksimiler fra Norsk Natur, Miljømagasinet, Miljøjournalen og Natur & miljø

 Naturvernforbundet

 Fagpressen
OPPLAGSKONTROLLERT

FOTO: LENA KNUTTLI

25

22

Klimaets halvår

Det neste halvåret vil klimasaken igjen bli løftet til topps i internasjonal politikk. I Paris i desember skal man bli enige om en klimaavtale. Den vil bli svak og uforpliktende, men det kommer nok til å bli vedtatt noe, i motsetning til det som skjedde for fem og et halvt år siden i København.

Men langt mer interessant er det som faktisk gjøres for å få ned utslippene, og øke bevisstheten rundt omstillingen som må komme. Den britiske avisen The Guardian har startet en kampanje for å belyse klimasaken fra flere vinkler, og løfte frem konsekvensene. Avtroppende redaktør Alan Rusbridger forklarte prosjektet til Morgenbladet:

– Hvis vitenskapen bare halvveis stemmer, er klimaendringene den største nyheten i vår tid. Likevel når det aldri våre forsider. Hvorfor? Det er en feil ved selve journalistikken, sa Rusbridger. Mange gode, dyptpløyende artikler er allerede publisert på avisens nettside. Det blir spennende å se om medier i andre land følger opp The Guardians eksempel frem mot Paris-toppmøtet.

En av de som gjør en forbilledlig innsats for å forklare vitenskapen og vise konsekvensene, er Cicero-forsker Bjørn H. Samset. Gjennom en imponerende kronikkserie i Aftenposten har han forklart klimaspørsmålets dilemmaer på en lettforståelig måte.

Istedenfor å diskutere hvordan vi skal få ned utslippene, oppfører vi oss som barn i leketøysbutikker.

Noen bør straks gi den mannen en forskningsformidlingspris og en enda større arena.

Hans forklaring på hvorfor togradersmålet, ambisjonen om at man skal begrense oppvarmingen til to grader over normalen, kan hindre reduksjon av klimautslipp, fortjener gjentrykk:

«Hvis du går i en leketøysbutikk med et barn og sier «Du skal få noe, men det må ikke koste mer enn 200 kroner», kan du være sikker på at barnet finner en leke til 199,90. Ut fra forståelsen vår for hvor følsomt klimaet er for utslipp av drivhusgasser, kan togradersmålet oversettes til en slik grense: Et budsjett for hvor mye karbon vi «har råd til» å tilføre atmosfæren, før vi med rimelig sikkerhet kan si at temperaturen vil stige mer enn to grader. Global klimapolitikk vil legge seg så tett opp til et slikt budsjett som mulig. Diskusjonen vris dermed fra å unngå farlige konsekvenser av klimaendringer, til hvilke forekomster av fossile brensler det vil være mest lønnsomt å utnytte fremover.»

Det er der vi er nå. Istedenfor å diskutere hvordan vi skal få ned utslippene, oppfører vi oss som barn i leketøysbutikker. For å stagge klimaendringene bør vi imidlertid kutte så mye som mulig, av alle fossile kilder, så fort som mulig, i alle land. Dagens CO₂-utslipp vil ha klimaeffekt i minst 100 år fremover, og krever derfor langsiktig innsats. Klimaspørsmålet må ikke reduseres til mat for kortsiktige økonomer.

– Vi fikk et råd fra Miljødirektoratet og fulgte dette. Det ville være rart om departementet ikke fulgte et slikt råd.

Da kan vi vel forvente at prinsippet ikke bare gjelder rasing av Førdefjorden, og at alle fremtidige råd også blir fulgt, politisk rådgiver i Klima- og miljødepartementet Jens Frølich Holte? (Bergens Tidende)

– Det er en følelse av opphørssalg i naturen. Alt skal bort. Jeg betaler min kontingent til Naturvernforbundet og håper de kan få noen voksne i tale, så de kan komme og ordne dette.

Knut Nærum forteller om sine bekymringer til Dagens Næringsliv.

– All ære til de som er engasjert, men det er altfor få. Hvorfor ser vi ikke et engasjement tilsvarende det 68-generasjonen hadde?

Jens Ulltveit-Moe etterlyser klimaengasjement blant ungdom. (Dagsavisen)

– Jeg forstår at folk er skeptiske. Farlig avfall, det høres unektelig ganske farlig ut. **NOAH-sjef Carl Hartmann beskriver sin forståelse av skepsisen til å få et nytt mottak for farlig avfall i sitt nærmiljø. (Klassekampen)**

– Vi har ikke rett til å feile. Vi må bestemt forplikte oss. Det finnes ingen alternativ løsning, av den enkle grunn at det ikke finnes en alternativ planet.

Frankrikes utenriksminister Laurent Fabius høyner innsatsen foran vinterens klimatoppmøte i Paris. (The Guardian)

– Gitt at Norge er en oljenasjon, er det litt rart å se Norge subsidierer elektriske biler – og således påskynder et potensielt hopp i teknologiutviklingen som vil kunne redusere den fremtidige verdien av oljen og Norges oljeinntekter. Det er bra for globalt og lokalt miljø, men ikke nødvendigvis så bra for norsk økonomi.

Analysesjef Bjarne Schieldrop i Statistisk sentralbyrå synes tydeligvis det er rart at vi vil fremme miljøteknologi, når vi er en oljenasjon. (Dagens Næringsliv)

Kristian Skjellum Aas
Redaktør, Natur & miljø

Bed and breakfast

Vi har fått nye naboer. I fuglehuset som henger rett utenfor inngangsdøra. Det henger der sånn at vi skal kunne se småfuglene og ungene deres på nært hold. Så nær at ingen fugl vil være dum nok til å slå seg ned der. Men nå har vi fått naboer, endelig. En humlefamilie har tatt bolig i huset. Det er ikke som det en gang var. To av søylene på verandaen mangler, vinduene er litt skjeve, og det mangler noen takstein. Men parkbenken er like fin, og det er to fulle etasjer og soverom på kvisten. Dessuten en hage i full blomstring. Bed and breakfast!

Handlingsplan mot miljøgifter i klær

De nordiske miljøministrene ønsker handling mot miljøgifter i klær. Norge har allerede forbudt PFOA, som er et stoff som brukes i impregnering. Det akkumuleres i næringskjeden, og brytes ikke ned i naturen.

– Vi arbeider nå med Tyskland for å få et europeisk forbud. De nordiske landene vil nå øke innsatsen for at klærne våre skal bli giftfrie, sier klima- og miljøminister Tine Sundtoft i en pressemelding.

Lynkrig mot brunsnegler

Mange hageeiere står i en langvarig stillingskrig mot brunsneglene. Du plukker kanskje en bøtte en kveld, salter dem behørig ned til de er en grøt og tror du er ferdig med det. Men neste dag dukker de opp igjen, som gjenoppstått fra sitt eget slim. I Drammen gikk en hel bydel til lynkrig mot den fremmede arten. Onsdag 3. juni bevæpnet 1500 innbyggere på Konnerud seg med en blanding av ølmask og gjær, fra Aass bryggeri selvsagt, og såkalte nematoder. Den spredde de i hager og skogkanter. I bøttevis! Når sneglene spiser blandingen, blir de syke og dør, og så spises de av sine artsfrender. På den måten spres nematodene, og sneglene kan utryddes i stort antall. Det er første gang metoden brukes i så stor skala. Konnerud Hagelag og Bioforsk på Ås står bak aksjonen.

FOTO: DONTWORRY CREATIVE COMMONS

Nær europamester i for

Norge forbrenner 58 prosent av sitt kommunale avfall. Det gjør oss til det europeiske landet som forbrenner nest høyest andel av avfallet, etter Estland.

Tekst: KRISTIAN SKJELLUM AAS
ka@naturvernforbundet.no

Vi kaster stadig mer husholdningsavfall. Selv om mengden gikk ørlite ned fra 2013 til 2014, kastet vi 100 kilo mer per person i 2014 enn i 2001. Det viser statistikk fra Statistisk sentralbyrå.

RETT I OVNEN

Avfallspolitikken skal styres av «avfallspyramiden», som sier at det viktigste tiltaket er å minimere avfallsmengden. Deretter skal man forsøke å bruke ting om igjen. Deretter på prioriteringslista kommer resirkulering, forbrenning og til slutt deponering. Norge har klart å komme seg unna deponering av avfallet, men det meste går rett i forbrenningsovnen. 58 prosent av husholdningsavfallet forbrennes, noe som gjør oss til Europas nest mest forbrenningsavhengige land, etter Estland.

– DERFOR MÅ VI SORTERE

– Jeg trodde vi var helt på toppen, dessverre, sier Nancy Strand, direktør i Avfall Norge. De er en landsdekkende bransje- og interesseorganisasjon for hele avfallsbransjen, og deres medlemmer håndterer over 93 prosent av alt husholdningsavfallet i Norge.

– Vi må hele tiden begrunne hvorfor avfallet skal sorteres. Vel, dette er grunnen. Vi må sortere ut mer av de materialene som kan resirkuleres og gjenvinnes, det er bra både for miljøet og økonomien, forteller Strand.

LAVE PRISER PÅ FORBRENNING

Hun mener markedssituasjonen gjør at forbrenning ofte blir foretrukket.

– Prisene på forbrenning i Sverige er lave, noe som setter materialgjenvinningen under press. Norske forbrenningsanlegg ønsker å øke utsorteringen, fordi mange av de avfallsfraksjonene som egner seg best til annen be-

handling er ikke ideelle til forbrenning. Det gjelder blant annet matavfall og metaller, sier Strand.

Sverige har i dag stor overkapasitet på forbrenning. De har anlegg som kan ta unna tre ganger den avfallsmengden svenskene selv genererer til forbrenning, noe som gjør at anleggene blir avhengige av avfallsimport. Blant annet fra Norge. Og svenskene bygger fortsatt ut kapasiteten på forbrenning, ifølge Svenska Dagbladet. Det skyldes at forbrenningsanleggene får betalt for å ta imot avfall, mens annen energi som biomasse, kull eller gass koster penger.

13. Plass i RESIRKULERINGS-EM

Norge er på 13. plass i Europa når det gjelder materialgjenvinning, mens på biologisk gjenvinning (kompostering, produksjon av biogass og lignende) ligger vi på 9. plass. Men disse tallene gjelder kommunalt avfall, som kun har med en liten del av næringsavfallet.

– Vi er dessverre langt unna europatoppen på gjenvinning. Fremover må vi sikre at materialene som i dag er i omløp, fortsetter i omløp. Vi må se næringsavfall og husholdningsavfall i sammenheng i større grad, og sørge for at alt som kan gjenvinnes faktisk sorteres ut før avfallet går til forbrenning, sier Strand.

MÅ SATSE PÅ NÆRINGSAVFALL

Hun minner om at husholdningsavfallet bare utgjør cirka 25 prosent av den totale avfallsmengden.

– Næringsavfallet har til nå gått litt under radaren. Der er det viktig å satse. Samtidig må vi satse på å få ned de totale avfallsmengdene. Da er det interessant å tenke mer sirkulært, å tenke industrielle kretsløp allerede når produktene designes. Det er dit jeg tror vi må nå for at det virkelig skal monne, sier Strand.

Biologisk behandling av kommunalt avfall, prosentandel per år 2013

1. Østerrike	35
2. Nederland	26
3. Belgia	21
4. Luxembourg	20
5. Sveits, Danmark, Tyskland, Frankrike	17
...	
9. Norge	16

Resirkulering av kommunalt avfall, prosentandel per år 2013

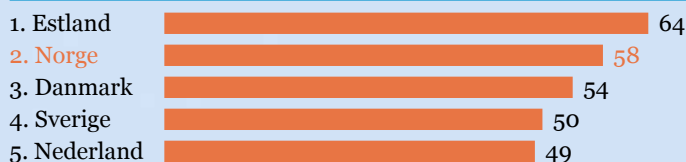
1. Slovenia	55
2. Tyskland	47
3. Island	37
4. Irland, Belgia	34
...	
13. Norge	24

Kilder: Eurostat, Statistisk sentralbyrå

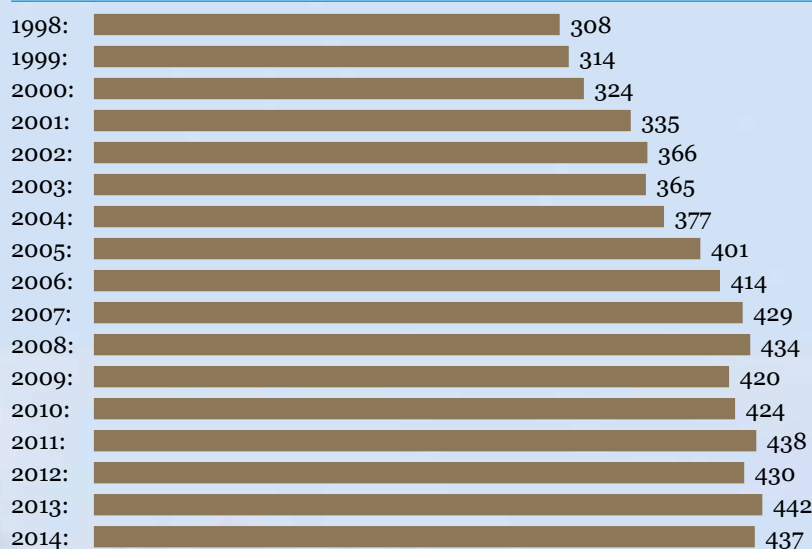
Klemetsrud energigjenvinningsanlegg i Oslo.

brenning

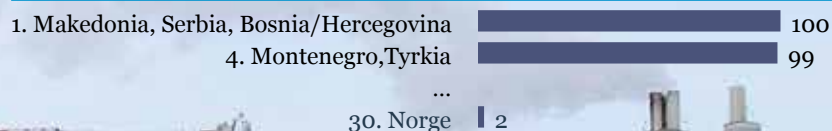
Forbrenning av kommunalt avfall, prosentandel per år 2013

Husholdningsavfall i Norge per person per år, kilo

Deponering av kommunalt avfall, prosentandel per år 2013

I korthet

Vil bevare myra

Visste du at myrområder lagrer mer karbon enn all verdens skogområder, selv om de bare opptar rundt tre prosent av landarealet på jorda? Rundt 45 prosent av myrområdene i Norden er drenert. Nå vil de nordiske miljøministrene ta vare på mer av dette arealet.

– Vi vil samarbeide for å restaurere og bevare myrer for å begrense menneskeskapte klimaendringer, på nasjonalt så vel som globalt nivå, sier Danmarks miljøminister Kirsten Brosbøl i en pressemelding fra Nordisk Råd.

Så kanskje er det håp for Jødahlsmåsan, som vi skrev om i Natur & miljø i vinter?

Fare for gaupa

Artsdatabanken har hatt sitt forslag til ny rødliste ut på høring. Gaupa er foreslått med status «sterkt truet», en innskjerping fra «sårbar» på gjeldende rødliste. Økt jakt er den største trusselen mot kattedyret. I 2014 var det kun 54 familiegrupper med til sammen 313 gauper i Norge, hvor det ble åpnet for å felle hele 87 av disse ved jakt.

– Fra et biologisk ståsted er situasjonen uforvarselig. Når det er så få individer som nå, kan det skje alvorlige ting vi ikke er herre over med bestanden, sier professor Øystein Wiig ved Naturhistorisk museum i Oslo til Klassekampen.

Mye mer lakselusgift

I 2009 brukte lakseoppdrettere 308 tonn hydrogenperoksid mot lakselus. I 2013 var tallet 8262 tonn. Men i 2014 tok bruken helt av, ble firedoblet i forhold til året før og utgjorde hele 31 577 tonn av stoffet, som brukes i rengjøringsmidler, blekemidler, desinfiseringsmidler og mye annet. Stoffet er etsende og irriterende, og selv om de raskt spaltes til vann og oksygen er det ikke akkurat helsekost for laksen, ifølge Aftenposten. Det er også sterk økning i bruken av kitinhekkere (lakselusmidlene diflu- og teflubenzuron), der bruken økte med nær 50 prosent fra 2013 til 2014. Mattilsynet, som kontrollerer bruken, kritiserer lakseoppdretterne for ikke å utnytte alternative behandlingsformer godt nok.

Miljøregnskap for norske kommuner:

Gjorde politikerne jobben?

Nordmenn bygger mer i sårbar natur, kaster mer søppel, kjører mye i skog og mark, dreper flere rovdyr og har politikere som behandler naturen slik at statlige myndigheter oftere må sette foten ned. På den annen side gjenvinner vi mer av avfallet, bruker mer på natur og friluftsliv, kjøper flere el-biler og slipper ut bittelitt mindre klimagasser.

Natur & miljø har laget miljøregnskap for alle landets kommuner og sammenlignet innsatsen til dagens kommunepolitikere med deres forgjengere. Her finner du de viktigste trendene. For full oversikt over din egen kommune gå inn på: www.nogm.no

Tallene er hentet fra Statistisk sentralbyrå og er rapportert inn av kommunene selv i den årlige Kommune-Stat-Rapporteringen, KOSTRA.

Tekst: TOR BJARNE CHRISTENSEN
tbc@naturvernforbundet.no

TREND

Flere nybygg i sårbar natur: + 852 nybygg

Antall dispensasjoner til nybygg i strandsonen, langs ferskvann og i andre områder med byggeforbud øker. Fra 2011-2014 ble det gitt 852 flere dispensasjoner enn i perioden 2007-2010. Andelen dispensasjoner økte fra 75 prosent til 86 prosent.

DISPENSASJONER TIL NYBYGG

2011-2014

- 86 % fikk dispensasjon
- 10 920 dispensasjoner ble gitt
- Farsund, Arendal, Karmøy, Ringerike og Tromsø ga flest dispensasjoner
- Ap-kommuner hadde høyest andel dispensasjoner (93 %)

Kilde: KOSTRA/Statistisk sentralbyrå

FOTO: NAUMOID/ISTOCKPHOTO

TREND**Mer avfall gjenvinnes:
+ 9 %**

Stadig mer avfall går til gjenvinning og energiproduksjon. I perioden 2011-2014 ble 9 prosent mer husholdningsavfall gjenvunnet sammenlignet med 2007-2010.

GJENVINNING AV AVFALL

2011-2014

- 83 % til gjenvinning og energiproduksjon
- Høyanger, Vik, Balestrand, Leikanger, Sogndal, Aurland, Lærdal og Luster gjenvant mest (90 %)
- KrF-kommuner gjenvant mest (83 %)

Kilde: KOSTRA/Statistisk sentralbyrå

FOTO: ADVENTR/ISTOCKPHOTO

TREND**Avfallsmengden øker: + 10 kg/innbygger**

Nordmenn kaster stadig mer husholdningsavfall. De fire siste årene kastet hver og en av oss i snitt 437 kilo årlig. Det er 10 kilo mer enn i perioden 2007-2010.

AVFALL

2011-2014

- 437 kilo per person årlig
- Minst: Kåfjord - 236 kg/innbygger
- Mest: Hvaler - 827 kg/innbygger
- Folk i KrF-kommuner kastet mest (452 kg/innbygger)

Kilde: KOSTRA/Statistisk sentralbyrå

TREND**Klimautslipp sakte ned:
- 0,15 %**

Fra 2013 til 2014 ble Norges totale klimagassutslipp redusert med 0,15 prosent. Hver nordmann slapp ut 0,9 tonn CO₂ mindre årlig i perioden 2011-2014 sammenlignet med 2007-2010. Det gir en prosentvis nedgang på 7,4 prosent per hode.

KLIMAUTSLIPP

2011-2014

- 10,8 tonn CO₂ per innbygger årlig
- Norges utslipp 2014: 53,79 millioner tonn CO₂
- Norges utslipp 2007: 57,05 millioner tonn CO₂
- CO₂ = CO₂-ekvivalenter

Kilde: Statistisk sentralbyrå

FOTO: JACOB H/ISTOCKPHOTO

228 KOMMUNER FYRTE MED OLJE

Det er vedtatt forbud mot oljefyring innen 2020. Likevel hadde 228 kommuner fortsatt oljefyring i sine bygg i perioden 2012-2014. Loppa, Kautokeino og Berg hadde flest oljefyrte kilowattimer per innbygger, mens Gildeskål, Kautokeino og Berg hadde det høyeste CO₂-utslippet per innbygger fra sine kommunale bygg.

Kilde: KOSTRA/SSB

PLANER FOR KLIMA OG NATUR

I løpet av de siste årene har de fleste kommunene vedtatt egne planer for å redusere sine klimagassutslipp. 412 kommuner har nå egen klimaplan, 14 har vedtatt å lage, mens to kommuner, Finnøy og Tydal, mangler klimaplan. Langt flere mangler plan for kommunens naturmangfold. 210 har vedtatt slik plan, mens 192 ikke har det. De resterende 26 har ikke svart på spørsmålet.

Kilde: KOSTRA/SSB

TREND**Flere miljøinnsigelsler:
+ 41 %**

Antall innsigelsler til kommuneplaner på grunn av miljøhensyn økte med 41 prosent fra 2013 til 2014. I 2013 kom fylkesmann, fylkeskommune og andre statlige organer med 203 slike innsigelsler til kommunenes planer. I 2014 økte antallet til 286.

FLEST INNSIGELSER

2013 OG 2014

Kommune	Antall
■ Herøy, Møre og Romsdal	50
■ Skaun, Sør-Trøndelag	33
■ Lyngdal, Vest-Agder	24
■ Larvik, Vestfold	17
■ Nord-Aurdal, Oppland	17
■ Kommuner med Frp-ordfører fikk flest innsigelsler, 6,5 per kommune	
■ Kommuner med ordførere fra lokale lister, SV og Venstre fikk færrest, 1 per kommune.	

Kilde: KOSTRA/SSB

FORTSETTER NESTE SIDE

Finn din kommune! www.nogm.no

MILJØREGNSKAPET FORTSETTER

TREND

Flere rovdyr drept: + 53

Fra 2011-2014 ble det drept 51 ulver, 44 bjørner, 346 jerver og 413 gauper i Norge, til sammen 854 dyr. Det er 53 flere enn i perioden 2007-2010.

FOTO: BYRDYK/ISTOCKPHOTO

FLEST ROVDYR DREPT

2011-2014

Kommune	Antall
■ Tana, Finnmark	34
■ Porsanger, Finnmark	31
■ Målselv, Troms	29
■ Lierne, Nord-Trøndelag	25
■ Saltdal, Nordland	22

Kilde: KOSTRA/SSB

FOTO: HANS JØRGEN BRUN

Bergen kommune ga dispensasjon til 112 nybygg der det er byggeforbud (2011-2014). Ordfører Trude Drevland.

Med re

TREND

El-biler: 17 770

Det var 17 770 registrerte el-biler i Norge i 2013. 115 kommuner hadde ingen registrerte el-biler, mens Finnøy,

Averøy, Asker, Frogn og Rissa hadde flest el-biler per innbygger.

- Flest el-biler: Venstre-kommuner (4,7 per 1000 innbyggere)
- Færrest el-biler: Kystpartiet-kommuner (0 el-biler)

FOTO: HENRIK5000/ISTOCKPHOTO

FLEST EL-BILER

2013

Kommune	Antall
■ Oslo	3393
■ Bergen, Hordaland	1502
■ Asker, Akershus	1384
■ Bærum, Akershus	1120
■ Trondheim, Sør-Trøndelag	809

Kilde: KOSTRA/SSB

Forbudet mot bygging i strandsonen er ikke mye verdt når kommunestyret settes. Kommunepolitikere må ta skylden for at en lang rekke arter og naturtyper i dag er truet, mener biologiprofessor Dag Olav Hessen.

Tekst: TOR BJARNE CHRISTENSEN
tbc@naturvernforbundet.no

- I Sør-Varanger vil politikerne gi dispensasjon til bygging av godt over 100 hytter, langt flere garasjer og over 60 båtnaust, samt veier, parkeringsplasser, kaiområder med mer i strandsonen på Holmfossneset.
- Ved Orkelsjøen i Oppdal har flere hytteeiere fått bygge ut hyttene sine, midt i et viktig villreinområde. I mai 2015 fikk kommunen en ny dispensasjonssøknad til vurdering.

I desember 2014 vedtok Narvik bystyre å legge et helt næringsområde på Ankenesleira i strandsonen.

– UTHULER LOWERKET

Tre eksempler, blant hundrevis av andre. Ifølge plan- og bygningsloven er det forbudt å bygge i 100-metersbeltet ved sjø og langs ferskvann. Men loven gir kommunepolitikere et redskap som gjør det mulig

FOTO: SHAUNLI/ISTOCKPHOTO

TREND

Kjøring i utmark: 95 % fikk lov

Nesten alle som søker får lov til å kjøre i skog og mark. I perioden 2011-2014 fikk 95 av 100 søkere dispensasjon fra kjøreforbudet. Det er like stor andel som i perioden 2007-2010, men antall søkere er redusert med 12 prosent. I alt 40 080 fikk tillatelse til å kjøre snøskuter og firehjuling i utmark fra 2011-2014.

- Dispenserte mest: Kommuner med ordfører fra Kystpartiet (99 %)
- Dispenserte minst: Kommuner med Ap- og Venstre-ordførere (93 %)

FOTO: MARK LEDINGHAM, TROMSØ KOMMUNE

Tromsø kommune ga dispensasjon til 146 nybygg (2011-2014). Ordfører Jens Johan Hjort.

FOTO: ARENDAL KOMMUNE

Arendal kommune ga dispensasjon til 234 nybygg (2011-2014). Ordfører Einar Halvorsen.

FOTO: VÅGE FOTO

Karmøy kommune ga dispensasjon til 203 nybygg (2011-2014). Ordfører Aase Simonsen.

ORDFØRER JON PIETER FLØLO

Bamble kommune ga dispensasjon til 88 nybygg (2011-2014). Ordfører Jon Pieter Flølo.

tt til å dispensere

likevel. Dispensasjon. Og det brukes flittig. I 100-metersbeltet ved sjø fikk 83 av 100 søknader om nybygg dispensasjon i perioden 2011-2014. Holder vi erstatningsbyggene utenfor, fikk 80 prosent dispensasjon, i alt 2359 nybygg.

– Det er verdifullt å se på disse tallene. De viser at dispensasjonsordningen potensielt er farlig for norsk naturforvaltning. Dette kan uthule lovgrunnlaget, sier biologiprofessor Dag Olav Hessen ved Universitetet i Oslo.

– VIL BO VED ELVER OG SJØEN

Ordfører Cecilie Hansen (Sp) i Sør-Varanger kommune er opptatt av å legge forholdene til rette for innbyggerne. I perioden 2011-2014 ga hennes kommune dispensasjon til 9 av 10 søknader. Det synes ikke Hansen er så mye. Langt mer står imidlertid på trappene. På Holmfossneset vil politikerne nå gi tillatelse til over hundre hytter og en rekke naust, garasjer og infrastruktur i et naturskjønt område ved sjøen.

– Mange av dispensasjonene for bygging innenfor 100-metersbeltet gjelder båthus og brygger. Vi er veldig restriktive med bygging av hytter i 100-metersbeltet. Når det gjelder Holmfossen hyttefelt, så kan det bygges 30 meter fra strandsonen i regulert område, vi har sagt 50 meter fra strandsonen, opplyser Kurt Wikan (Sp), leder i planutvalget.

– Det er attraktivt å bo ved elver og ved sjøen. I de områder hvor vi har bosetting

av folk, vil vi gjerne legge til rette for utbygging, sier ordfører Hansen.

Vi har bedt flere ordførere svare på hvorfor de tillater bygging i sårbare områder. Finn flere svar på www.nogm.no

ØYEBLIKKETS TYRANNI

Biologiprofessor Hessen mener at kommunenes mange dispensasjonssaker skyldes kommunepolitikere som lider under øyeblikkets tyranni.

– Alle er enige om at man skal følge lovgivningen, men det er tette forbindelser på lokalt nivå. Folk kjenner hverandre, og da er det lettere å si ja. Jeg tror også at mange ikke innser verdien av natur. Derfor blir den lett en salderingspost. Kommuner ser etter skatteinntekter og sier ja til utbygging for å øke kommunens inntekter. I møtet med virkeligheten er det naturen som må vike, sier Hessen, som også er kjent fra tv-programmet Big Bang på NRK.

Han er skeptisk til lokal forvaltning og mener at kommunepolitikere må ta en stor del av ansvaret for at en lang rekke arter og naturtyper står på rødlisten.

– Absolutt! Dette blir summen av mange små nålestikk her og der. Over tid har det blitt en massiv nedbygging av norsk natur, sier Hessen.

– FORNUFTIG RESSURSBRUK

Kommunesektorens organisasjon (KS) har en annen innfallsvinkel. De minner om at lovverket åpner for dispensasjoner.

– Dispensasjon i seg selv er ikke nødvendigvis ensbetydende med at kommunene generelt er mer liberale. Alternativet til dispensasjon er ofte å kreve en helt ny reguleringsplan, sier avdelingsdirektør for samferdsel, plan og miljø, Lasse Jalling i KS.

Han mener at det ofte er langt mer fornuftig ressursbruk å vurdere dispensasjon i stedet for at tiltakshaver må sende inn en helt ny reguleringsplan.

– Byggeforbudet i 100-metersbeltet er ikke absolutt. Det må veies opp mot andre hensyn. Er det for eksempel en kyststrekning med stort befolkningspress og allerede betydelig grad av utbygging, er det langt større grunn til å si nei til ny utbygging enn om det er i et område hvor strandlinjen er stort sett ubebygget, sier Jalling.

FROSKEN I VANNET

Biologiprofessor Hessen advarer mot følgene av all utbyggingen i de sårbare områdene.

– Faren ved dette er et kjent psykologisk fenomen. Man ser ikke endringene før det er for sent, fordi de skjer så gradvis. Det samme gjelder klimaendringene. Det blir som frosken som sitter i vannet og ikke merker at det blir varmere. Den blir sittende fordi det skjer gradvis. Hadde man sluppet den oppi det varme vannet, ville den straks hoppet ut, sier Hessen.

Der ingen skulle tro at noen får bo

Det er forbudt å bygge i strandsonen, langs elver og i naturområder. Likevel får nesten alle som søker tillatelse. Tall Natur & miljø har undersøkt viser at kommunene sier ja til 86 av 100 nybygg i områder med byggeforbud.

Tekst: TOR BJARNE CHRISTENSEN
tbc@naturvernforbundet.no

Strandenger, skogholt og elvebakker. For å beskytte sårbar natur er det forbudt å bygge i 100-metersbeltet ved sjøen, langs vassdrag og i andre områder som er av-satt til landbruks-, natur- og friluftsførmål, samt reindrift (LNFR). Skal det bygges på slike steder, må man søke om dispensasjon. I «særlige tilfeller» kan kommunestyret gjøre et unntak fra hovedregelen, som er at de verdifulle områdene skal stå ubebygde. Tall Natur & miljø har undersøkt viser at unntaket har blitt hovedregelen. Nesten alle som søkte om tillatelse til nybygg fikk dispensasjon i

inneværende kommunestyreperiode.

Hvor mye har kommunen sagt ja til der du bor? Finn din kommune her: www.nogm.no

Så mange nybygg har dagens kommunepolitikere godkjent:

- 83 av 100 i strandsonen
- 86 av 100 langs ferskvann
- 87 av 100 i andre områder med byggeforbud (LNFR)

Kilde: KOSTRA/Statistisk sentralbyrå

FÆRRE SØKER, FLERE FÅR JA

I kyst- og fjæresonen finnes det hele 485 truede eller nært truede arter. Her er også flere truede naturtyper, som etter flere

tiår med omfattende byggeaktivitet er på vikende front. Helt siden 1965 har det vært forbudt å bygge i strandsonen, men mange kommuner har hatt en svært liberal praksis. Lovverket har vært strammet inn flere ganger, senest i 2009. I strandsonen og langs elver skal det tas særlig hensyn til naturmiljø, kulturmiljø, friluftsliv, landskap og andre allmenne interesser. Likevel viser vår undersøkelse at antall byggetillatelser har økt. Også andelen dispensasjoner har gått opp, selv om antall søknader har gått ned:

PRIVAT O
UVEDKOM
INGEN A

Omstridt byggeprosjekt i kragerøskjærgården, Telemark. Skiltet «Privat område uvedkommende ingen adgang» (nedenfor) sørger for at bare eierne får nyte livet i strandkanten her.

FOTO: TOR BJARNE CHRISTENSEN

OMRÅDE
UVEDKOMMENDE
INGEN ADGANG

- Fra 2010 til 2014 ble det gitt 10 920 dispensasjoner til nybygg i områder med byggeforbud, 852 flere enn i perioden 2007-2010.
- Andelen dispensasjoner har økt med 11 prosent, fra 75 til 86 prosent, sammenlig-

net med 2007-2010, i forrige kommune-styreperiode.

Kilde: KOSTRA/Statistisk sentralbyrå

52 PROSENT NÆR BYGNING

I deler av Norge skal du ikke gå langt i strandsonen før du støter på en bygning. Tettest er det langs Oslofjorden, hvor 52 prosent av strandsonen befinner seg nærmere enn femti meter fra en bygning. Likevel ga Oslofjord-kommunene til sammen dispensasjon til 128 nye strand-

– Still partiene til veggs!

– Valget i høst blir utrolig viktig for miljøetsatsingen i kommunene i årene framover. Det viser ikke minst oversikten til Natur & miljø.

Det sier Naturvernforbundets leder Lars Haltbrekken i en kommentar til Natur & miljøes miljøregnskap for norske kommuner.

– Skjebnen til mange naturområder avgjøres lokalt. Særlig nå som Regjeringen har varslet at den vil ha mindre innblanding fra staten, selv om viktige naturverdier står på spill. Et av våre nystarta lokallag, Naturvernforbundet i

Arendal jobber nå for å berge byens bymark. Ny E18 med tilførselsvei, vil skjære tvers gjennom marka og ødelegge store deler av den. Kommunestyret

Lars Haltbrekken.

Fylkesmannen trakk sin innsigelse. Valget gir bymarka i Arendal en mulighet for omkamp. Saken i Arendal er bare ett av mange eksempler. Min oppfordring er å bruke valgkampen, still partiene til veggs og utfordre dem på natur og miljø, sier Haltbrekken.

FOTO: NATURVERNFORBUNDET

sonebygg i perioden 2011-2014, hvis vi holder erstatningsbyggene utenfor. Det er omtrent like mange som i perioden 2007-2010, men andelen dispensasjoner økte med 19 prosent. De fire siste årene fikk 64 prosent av søknadene dispensasjon til tross for at byggeforbudet skal håndheves særlig strengt i områdene med størst press.

40 KVADRATMETER PER HODE

Også i presskommuner i kystfylkene fra Aust-Agder til Nord-Trøndelag er det tett bebygd. Der er 29 prosent av strandsonen nær bygninger. For resten av kystkommunene er det tilsvarende tallet 13 prosent. Utbyggingen i strandsonen påvirker ikke bare dyre- og plantelivet. Også folks tilgang til kystnaturen blir stadig mer begrenset. Folk som bor langs kysten utenfor presskommunene har mye å ta av, hele 1800 kvadratmeter per innbygger, hvis vi trekker fra de bratteste områdene. I presskommunene er det tilsvarende tallet 200 kvadratmeter, mens det langs Oslofjorden bare er igjen 40 kvadratmeter per hode, ifølge Statistisk sentralbyrå.

FARSUND OG ARENDAL PÅ TOPP

Ingen andre kommuner bygger så mye i områder med byggeforbud som Farsund. I perioden 2011 til 2014 sa kommunepolitikerne ja til 408 byggeprosjekter. Arendal kommer på andreplass med 234 dispensasjoner. Arendal er den kommunen som tillot mest bygging i strandsonen, med 102 dispensasjoner de siste fire årene. Begge kommuner ga dispensasjon til ni av ti søknader i perioden 2011-

2014, og begge har hatt en liten økning sammenlignet med forrige kommune-styreperiode. Også Karmøy, Ringerike og Tromsø hadde mange dispensasjoner, mellom 150 og 200 de fire siste årene.

JA TIL ALT

Noen kommuner sier ja til samtlige søknader, både i siste kommune-styreperiode og i den forrige. Her ligger Meløy, Brønnøy, Øystre Slidre, Vestvågøy og Spydeberg inne med mange dispensasjoner de siste åtte årene.

- 117 kommuner har sagt ja til samtlige søknader de siste fire årene
- 30 kommuner har sagt ja til samtlige søknader de siste åtte årene.

Kilde: KOSTRA/Statistisk sentralbyrå

Uten erstatningsbygg

Selv når vi holder erstatningsbygg utenfor, viser utregninger vi har foretatt at kommunepolitikerne sier ja til 80 av 100 søknader.

Statistisk sentralbyrå har gjort det mulig å trekke fra erstatningsbyggene fra oversikten over nybygg i strandsonen. Holder vi erstatningsbyggene utenfor, sitter vi igjen med 2943 søknader i perioden 2011-2014. Av disse fikk 67 bygg sammenlignet med årene 2007-2010. Andelen dispensasjoner var 80 prosent, mot 64 prosent for årene 2007-2010.

Finn din kommune! www.nogm.no

Kommunenes Dispensasjonsforbund

Når valget i Danmark straks er unnagjort, er det på tide å rette blikket mot norske fylker og kommuner. 14. september skal vi avgjøre hvem som skal bestemme i vår kommune. Kommunene har en hånd på store og viktige deler av miljøpolitikken, som vår store undersøkelse i dette nummeret viser. Så hva kan gjøres for å påvirke dem?

KOMMENTAR

Av KRISTIAN SKJELLUM AAS
ka@naturvernforbundet.no

En av de viktigste miljøsakene der kommunene har hånden på rattet er arealpolitikken. Hva skal områdene i vår kommune brukes til? Folk trenger hus, skoler, veier, jobber, idrettsanlegg, parker og mye annet. Men mennesker er også avhengig av naturens tjenester: rent vann, ren luft, dyrkbar jord, mat, fisk, fungerende økosystemer og rekreasjon. Og mange flere. Derfor har staten bestemt at man ikke skal bygge ut alle typer områder. I strandsonen, både ved hav, elver og innsjøer, er det byggeforbud, og har vært det siden 1965. Kommunene har ansvaret for å gi dispensasjoner, det vil si bestemme hvem som skal få unntak fra hovedregelen, og få lov til å bygge likevel.

DISPENSASJON ER HOVEDREGEL

Men unntaket har blitt hovedregelen. I siste fireårsperiode har nesten ni av ti som har søkt om dispensasjon i Norge fått det. Det skjer til tross for at den rødgrønne regjeringen strammet inn loven som regulerer dette, plan- og bygningsloven, med sikte på å hindre den omfattende bruken av dispensasjoner. Antallet dispensasjoner har heller ikke gått ned. Fra 2007 til 2010 ble tre av fire søknader innvilget, til sammen 10 068 dispensasjoner. Fra 2011 til 2014 hadde tallet økt til 10 920, 86 prosent av alle søknader.

SKAL VÆRE UNNTAK

En dispensasjon skal være et unntak for de som har spesielt gode grunner for å bygge, ikke en formalitet som bare ligger der som en byråkratisk rundingsbøye. Vi kan og bør kreve at kommunepolitikere ikke fortsetter å uthule byggeforbudet, og vise til hva byggingen fører til av ødelagt strandnatur, sperring av ferdsel langs stranda og konsekvenser for fugler, fisker, planter, dyr og mennesker. Vi bør spørre våre lokale kommunestyrekanidater om de fortsatt ønsker å tjene utbyggernes interesser i

nær sagt enhver sak. Og vi bør ikke spørre bare dagens regjeringspartier. Størst andel dispensasjoner, hele 93 prosent, gis i kommuner styrt av Arbeiderpartiet, partiet som var med på å stramme inn loven i forrige periode for å hindre den høye dispensasjonsraten.

MER OG MER SØPPEL

Kommunene har også ansvaret for avfallshåndteringen. Både myndigheter og avfallsselskaper har i en årrekke sagt at de arbeider først og fremst for å hindre at det dannes avfall, deretter for å behandle det best mulig. Dette følger av den såkalte «avfallspyramiden», som har blitt et honnørord som må nevnes i hver eneste avfallsplan. Men følges, det gjør den ikke. Avfallsmengdene i Norge øker stadig, og i 2014 kastet vi 100 kilo mer avfall per person enn i 2001. På den positive siden kan vi notere oss at nesten alt avfall blir håndtert, og svært lite går på fyllinga, i deponi. Det negative er at det aller meste forbrennes, ikke gjenvinnes. Norge er det landet i Europa som forbrenner størst andel av sitt avfall, ved siden av Estland. Da er det rom for mer gjenbruk, gjenvinning og avfallsreduksjon, som er mer miljøvennlige metoder.

SPØR! FØR VALGET!

Så hva skal vi gjøre før valget? Spør dine lokale kandidater. Vil dere fortsette med å gi dispensasjon til utbygging til alle som spør? Vil dere gjøre tiltak for å få ned avfallsmengden? Vil dere stanse scooterkjøring i utmark? Vil dere få vekk oljefyringen i kommunale bygg så raskt som mulig, eller vente til det blir forbudt i 2020? Vil dere forbedre gangveger, sykkelveger og kollektivtilbud? Vil dere bygge nye boliger og arbeidsplasser slik at transportbehovet blir minst mulig? Vil dere ta vare på kommunens natur mens dere gjør alt dette?

HOLD DE ANSVARLIGE ANSVARLIG

Du vil få mange fagre ord til svar. Men da har du i det minste noe å slå politikerne i hodet med etter valget, når dispensasjonene feies gjennom møtene uten debatt og ny avtale med oljeverandør tegnes. Når store boligområder planlegges langt utenfor fornuftige kollektivtraseer, langt unna arbeidsplasser og servicetilbud, og uten sykkelveger. Når fiskevannet ditt får en scooterløype rett over seg på vinteren. Det er før valget til høsten vi må få frem hva politikerne faktisk mener om disse sakene. Og det er etter valget vi må ansvarliggjøre dem for det de sier i sommer og høst. Godt valg!

La naturen gå i arv!

Verv et nytt medlem og få vervepremie som takk!

Oversikt over vervepremier finner du på www.naturvernforbundet.no/vervepremier

Verv 1 og få sykkelreparasjonssett

Verv 1 og få mikrofiberhåndkle til turbruk

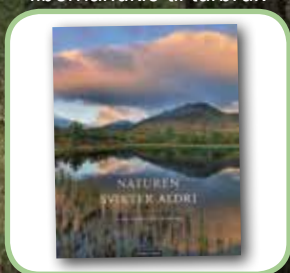
Verv 1 og få vanntett mappe for smarttelefon

Verv 1 og få soppkniv

Verv 2 og få en praktisk førstehjelpspose fra Snøgg

Verv 3 og få jubileumsboken Naturen svikter aldri

Verv 5 og få en fra turkikkert Silva

Verv 5 og få et smart turkjelesett

Foto: Øystein Engen

Riv av, brett og stift sammen og send inn. Porto er allerede betalt.

Ditt navn: Medlemsnummer:
Din e-post: Ditt mobilnummer:

Vervepremieønske: _____

Navn på den/de du har vervet:

Navn:
Adresse:
Postnummer: Sted:
Telefon: E-post:

Hovedmedlem
 Kun 200,-
første året
(390,- normalt)

Navn:
Adresse:
Postnummer: Sted:
Telefon: E-post:

Hovedmedlem
 Kun 200,-
første året
(390,- normalt)

Navn:
Adresse:
Postnummer: Sted:
Telefon: E-post:

Hovedmedlem
 Kun 200,-
første året
(390,- normalt)

Bedre badevann i EU

Skal du bade utenlands i sommer? European Environment Agency har kartlagt badevannskvalitet i EUs medlemsland, samt i Albania og Sveits. Tre land kommer ut med bare toppkvalitets badevann på sine badeplasser: Kypros, Luxembourg og Malta. Også Hellas, Kroatia, Tyskland, Italia, Østerrike og Litauen har bedre badevann enn EU-snittet. Landene med størst andel strender som ikke oppfyller badevannskravene er Estland, Irland, Nederland og Sverige.

Nissi beach på Kypros er en av strendene som har fått utmerkelsen «Blått flagg» for godt badevann. Kypros har Europas reneste badevann, ifølge EEA.
FOTO: THULBORN-CHAPMAN/FICKR.COM

Oljefondet skal ut av kullindustrien. Bildet er fra en aksjon mot Cliffside kullkraftverk i North Carolina, USA.

FOTO: RAINFOREST ACTION NETWORK

Oljefondet ut av kull

Statens pensjonsfond Utland, populært kalt Oljefondet, skal trekke seg ut av alle bedrifter som baserer minst 30 prosent av sin virksomhet på kull. Finansminister Siv Jensen estimerer at det kan være snakk om et uttrekk fra mellom 50 og 75 bedrifter, med en eierandel verdt mellom 35 og 40 milliarder kroner. Et enstemmig storting står bak vedtaket.

– Dette er en dag for historiebøkene, kommenterte WWF, Greenpeace og Fremtiden i våre hender, og Naturvernforbundet stemte i.

Naturvernforbundet
Svarsending 0362
0090 Oslo

Riv av, brett og stift sammen og send inn. Porto er allerede betalt.

I feil vindspor

Vår måte å bygge ut vindkraft på gir store naturødeleggelser og lite klimagevinst, mener Naturvernforbundet. De krever nå en dreining av satsingen mot mindre konfliktfylte vindkraftanlegg nær eksisterende infrastruktur, og skrinlegging av planene om store anlegg i sårbar og urørt natur.

Tekst: KRISTIAN SKJELLUM AAS
ka@naturvernforbundet.no

– Det er ingen planlegging eller klare miljøkriterier, derfor blir konfliktnivået høyt, sukker Honorata Gajda. Hun er fagrådgiver for naturmangfold i Naturvernforbundet, og mener norsk satsing på vindkraft burde ha vært langt bedre planlagt og regissert enn hva tilfellet er i dag. Da hadde vi kunnet unngå mange konflikter.

PLASSERES I VERDIFULL NATUR

Det har vært få faste prinsipper for hvor man kan plassere et vindkraftverkanlegg.

– Det er en nasjonal målsetning at ny fornybar energiproduksjon skal ta utgangspunkt i lavest mulig miljø- og samfunnskostnad per ny produsert kilowattime (kWh). Likevel er det vanskelig å finne spor av en slik prioritering. En gjennomgang av de 98 vindkraftverkene som har fått konsesjon fram til i dag, viser at kun 10 er plassert i områder uten store naturverdier. Vi mener dette er svært bekymringsverdig, sier Gajda.

KREVER STORE INNGREP

Vindkraft er arealkrevende, og krever store tekniske inngrep som brede veier og kraftledninger. Det er derfor svært viktig

at slike store anlegg plasseres i områder som får minst mulig konsekvenser for naturen. Naturvernforbundet mener at det må på plass klare miljøkriterier som sikrer at områder med naturverdier av nasjonal og internasjonal kaliber ikke går tapt.

– Vi står i dag står ovenfor to store miljøproblemer, tap av naturmangfold og klimaendringer. Begge er globale miljøproblemer som truer livsgrunnlaget vårt, og begge krever lokale løsninger. Det er derfor svært viktig at vi greier å løse begge problemene samtidig, sier Gajda.

Hun mener vindkraft kan være et bidrag til dette, men da kreves en helt an-

Vindkraftutbygging gir store naturinngrep i tillegg til selve vindmøllene. Her på Bessakerfjellet har veier og tekniske anlegg endret naturen for alltid.

FOTO: ODDVIN LUND

nen tilnærming enn i dag. Det satses i dag mest på store vindkraftanlegg i urørt natur, noe som gir store ekstrainvesteringer til veier og kraftledninger, som ødelegger enda mer natur. Vindkraftanleggene er blant de aller største planlagte inngreperne i norsk natur. Allerede er 115 kvadratkilometer bygd ned med vindkraftanlegg, og det er gitt konsesjon for nedbygging av 342 kvadratkilometer til.

MÅ SIKRE UTFASING AV FOSSIL ENERGI

– Hvorfor skal vi bygge ut vindkraft? Jo, for å sikre strømforsyningen og hindre klimaendringer. Da må vi bygge ut der

kraften trengs, og der det gir minst naturødeleggelser.

I tillegg må vi sikre at den nye kraften kommer istedenfor fossil energibruk. I dag har vi kommet i en situasjon der utbygging av vind- og vannkraft har ført til kraftoverskudd, lavere strømpriser og økt energiforbruk. For at vindkraft skal få klimagevinst må det lages en strategi for hvordan ny fornybar energi skal brukes til å fase ut fossil energi, sier Gajda, og får støtte fra energibransjen.

– Nå må vi først bruke det kraftoverskuddet vi har til å kutte klimagassutslipp. De politiske målene for utbygging av fornybar energi er ikke fulgt opp med tiltak for å redusere bruken av fossil energi. Det har medført et betydelig kraftoverskudd. Nå handler det om å ta kraften i bruk på en måte som gir positiv klimaeffekt, sier Oluf Ulseth, direktør i Energi Norge, i en pressemelding.

FOSEN-ANLEGG SKRINLAGT

På Fosen i Trøndelag var det planlagt ti store vindkraftanlegg. Disse hadde fått konsesjon, og hadde vært gjennom årevis med saksbehandling. Anleggene var i tillegg avhengig av en ny kraftlinje fra Namsos til Trollheimen, som løftet totalprisen for prosjektet nær 20 milliarder kroner.

Internasjonale kalkyler for inntjening på vindkraft, gjennomgått av NRK, viste at anleggene ikke kunne bli økonomisk lønnsomme. Like før Natur & miljø gikk i trykken tok Statkraft konsekvensen av dette, og skrinla prosjektet.

– Dessverre gjør markedsutviklingen at det likevel ikke er kommersielt forsvarlig å investere i disse prosjektene, skrev konsernsjef Christian Rynning-Tønnesen i Statkraft i en pressemelding.

Professor Anders Skonhoft ved institutt for samfunnsøkonomi ved NTNU mener vindkraftverkene på Fosen ville ha vært avhengige av en krone i subsidier for hver krone de hadde tjent på kraftsalg.

– Dette er galskap. I dette regnestykket er ikke kostnadene for ødelagt natur og andre samfunnsmessige kostnader lagt inn. I tillegg må man bygge et kraftnett som også vil bli belastet norske forbrukere, påpeker Skonhoft til NRK.

KONSESJON TIL MER ENN VI TRENGER

Norge skal etter planen bygge ut 13,2 te-

rawattimer (TWh) ny fornybar energi, gjennom systemet med elsertifikater. Allerede er det gitt konsesjon for over 20 TWh med vindkraft alene. Norges vassdrags- og energidirektorat (NVE) sikter seg inn på å ha en reserveportefølje, for å sikre at det er de beste prosjektene for kraftproduksjon og økonomi som blir utbygd, forklarte seksjonssjef Arne Olsen i NVE til Natur & miljø i 2013.

– En av ulempene er at store arealer blir båndlagt, men vi må være sikre på at vi kommer i mål. Da må vi ha en reserveportefølje. Det er et nødvendig onde i et markedsbasert støttesystem, forklarte Olsen.

Han forsikret også at Naturvernforbundet kan være trygge på at alt ikke kommer til å bli bygd ut. Dette beroliger imidlertid ikke naturvernerne nevneverdig.

– Selv om vi vet at kun en tredjedel av vindkraftprosjektene som har fått tillatelse blir bygget ut, finnes det ikke noe godt system som sikrer at det er de prosjektene med minst naturkonsekvenser som blir realisert først. Men at prosjektene på Fosen er skrinlagt er svært positivt, sier Gajda.

– BURDE HA VÆRT KVALT VED FØDSELEN

Siragrunnen i Rogaland og Agder er et vindkraftprosjekt som er planlagt midt i Europas motorvei for fugl. Året rundt passerer hundretusener av fugler i en smal korridor som går rett gjennom de planlagte turbinene. I tillegg vil en utbygging ramme det marine livet hardt. Her er et grunt marint økosystem og viktige gyte- og leveområder, særlig for hummer, sild og torsk. Et tilsvarende område finnes ikke mellom svenskegrensa og Stad. Prosjektet har fått avslag fra NVE, men avslaget er klaget inn for Olje- og energidepartementet av fylkeskommunen, tre kommuner, fem selskaper og et interkommunalt råd.

– Dette er et av prosjektene som burde ha vært kvalt ved fødselen. At samfunnet skal bruke ressurser på å vurdere et prosjekt som Siragrunnen er bortkastet, mener Gajda.

Mens Norge har hatt en kjølig mai, har andre deler av verden opplevd ekstremvarme. I India er flere enn 2000 mennesker døde etter en av tidenes verste hetebølger, og i New Delhi var det så varmt at asfalten smeltet.

FOTO: HARISH TYAGI/EPA/SCANPIX

Veien til en klimaavtale

Verden skal få en klimaavtale i desember i år i Paris. Men hvorfor har man forhandlet siden 1992 uten å bli enige? Hva er snubletrådene denne gangen? Hva har penger, utviklingshjelp, rettferdighet og verdens økonomiske system med klima å gjøre? Hvorfor handler man med kvoter? Og har ikke klimaendringene plutselig stoppet, så vi egentlig slipper å gjøre noe?

Tekst: KRISTIAN SKJELLUM AAS
ka@naturvernforbundet.no

■ Hvorfor har FN diskutert siden 1992 uten å bli enige?

Vel, man har blitt enige om en god del. Alle verdens land anerkjenner at klimaendringene eksisterer og er menneskeskapte. De vil forsøke å stanse oppvarmingen ved 2 grader over førindustriell normal (vi har allerede cirka 0,85 graders oppvarming), og de ble i 1997 enige om en avtale: Kyoto-protokollen. Denne skulle sette grenser for utslippene til den industrialiserte delen av verden, men USA ble aldri med på avtalen.

Siden da har utslippene i fremvoksende økonomier økt mest, og det er nå enighet om å lage en avtale som omfatter alle land, dog med ulikt ambisjonsnivå etter økonomisk evne.

Det man ikke har blitt enige om er en avtale som faktisk reduserer utslippene. Kyoto-protokollen har kun i liten grad gjort dette, og forskerne mener at kuttene må skje raskt, helst ned mot null utslipp i 2050. Teknologiske fremskritt på solenergi, vindkraft og batteriteknologi, satsing på energisparing, større bevissthet rundt klimaproblemet og en viss politisk vilje fra land som USA og Kina gjør at optimismen er større enn før.

Men det er likevel ikke enkelt. Mer enn 190 land vil møte opp i Paris, og for at FN skal vedta noe må alle være enige (konsensus). Det gjør at en avtale ikke vil gi en fiks ferdig løsning for klimaet: Det klarer ikke alle å bli enige om.

■ Hva er de største snubletrådene for en avtale i Paris?

Kyoto-protokollen ble laget fra «toppen og ned». Man satte et nivå som utslippene skulle ned til, og fordelte ansvaret for utslippskutt på landene som deltok. Men uten sanksjonsmuligheter, og med klimamål som landene følte liten tilhørighet til,

var det ingen fare forbundet med å bryte målene.

Denne gangen forsøker man med en «nedenfra og opp»-avtale, der hvert land melder inn sitt utslippsmål. Deretter skal FN, før toppmøtet i Paris, gi en vurdering av om utslippsmålene er gode nok, eller om de må skjerpes. Mest sannsynlig er de ikke gode nok, og hvordan de skal skjerpes vil bli diskutert før og i Paris.

Rammene for avtalen diskuteres også. Enkelt sagt ønsker industriland en avtale som fokuserer på utslippskutt, mens utviklingsland vil dra inn økonomiske aspekter: finansiering av teknologioverføring så de slipper å bruke fossil energi, finansiering av tilpasningstiltak til de klimaendringene som allerede er uunngåelige, og erstatninger for tap og skade som følge av klimaendringer. Uenighetene kan gi surt forhandlingsklima.

Samtidig tar planter opp CO₂ fra lufta, og havet «svelger unna» en bra bit av utslippene. Skal dette regnes med i landenes klimamål? Havet forsures også gjennom sitt opptak av CO₂, noe som gjør livsforholdene vanskelige for dyr og planter i havet. Hvordan skal det reflekteres? Hva med utslipp fra landbruk, internasjonal transport, vulkaner, sotutslipp som forsinker klimaendringene, karbonlagring og andre teknologier?

En lang rekke forberedende møter skal holdes før Paris, blant annet to møter i Klimakonvensjonen i tillegg til det nylig avsluttede møtet i Bonn. Utfallet på disse møtene vil være svært viktig for om det blir en avtale i Paris. Rollene til de største økonomiene og utslippslandene, USA, Kina, India, EU og Russland, blir også viktig.

■ Hvorfor diskuteres det også penger, utviklingshjelp, rettferdighet og økonomi i klimaforhandlingene?

Fordi klima henger sammen med alt dette. CO₂ har klimaeffekt i atmosfæren i minst 100 år. Hvis vi tjener oss rike på olje, hvordan kan vi nekte for eksempel Ecuador å gjøre det samme? Alle utslipp fra norsk olje-, kull- og gassutvinning har fortsatt klimaeffekt i atmosfæren, og vil fortsatt ha det i lang tid. Utviklingsland argumenterer med «historisk ansvar»: Når i-landene har tjent seg rike på utslipp, som har klimakonsekvenser som først og fremst rammer dem, bør i-landene stille opp med hjelp til klimatilpasning, teknologioverføring, utvikling og samfunnsbygging. I tillegg mener de at landene som har historisk sett lave utslipp bør få slakkere krav i årene fremover enn landene som allerede har sluppet ut mye.

■ Hvorfor handler man med klimakvoter? Hvis man slipper ut mer, kan man jo bare kjøpe seg fri?

I Kyotoprotokollen ble det åpnet for handel med klimakvoter. Ideen var at utslippskuttene på den måten skulle tas der de var billigst å gjennomføre. Men mengden kvoter ble basert på utslippene i 1990. Siden da har mye forurensende industri i Kyoto-landene blitt lagt ned, noe som har gitt et enormt overskudd av kvoter. Disse er verdipapirer, og ingen er villige til å gi fra seg disse uten kompensasjon. EU har nå vedtatt en ordning der kvoter skal trekkes fra markedet i en periode for å få opp kvoteprisen, men de vil bli tilbakeført ved en senere anledning.

Flere områder i verden har nå innført kvotemarkeder for handel med CO₂-kvoter, og mange har som mål at disse etter hvert skal knyttes sammen til ett globalt marked. Men dette er det uenighet om.

■ Har ikke klimaendringene stoppet, da? Et sted leste jeg at de stanset i 1998, og at det ikke har blitt varmere siden da.

Det har blitt stadig varmere, også etter 1998. Faktisk har ni av de ti varmeste årene vi noen gang har registrert på jorda, kommet mellom 2004 og 2014. Det tiende året på topplista var 1998, et helt spesielt år på grunn av en sterk El Niño-effekt i Stillehavet. Dette er et værphenomen som blant annet gjør snittemperaturen i lufta varmere. Det gjør at man med 1998 som basisår kan produsere fascinerende statistikk som kan få det til å se ut som om oppvarmingen har stanset. Flere har grepet sjansen, men det er altså bare tallmagi, ikke realitet.

Tilsvarende: Om vi får en kald vinter, betyr ikke det heller at oppvarmingen har stoppet. Kun få prosent av energien som kommer fra sola til oss, går til oppvarming av lufta. Resten går til havet, til jorda, til isbreer, fjell og andre ting på jorda som ikke er luft.

Dette vises hvis vi måler smeltingen av polisen i Arktis og Antarktis. Smeltingen er seksdoblet fra 2002 til 2011, ifølge den siste hovedrapporten til FNs klimapanel. Det hadde ikke skjedd hvis ikke jorda hadde blitt varmere.

■ Så hva vil en avtale ha å si?

Det vet vi ikke ennå. Stemningen i forhandlingene er optimistisk, men det er uenighet på mange sentrale punkter. Disse må løses for at det skal bli vedtatt en avtale i Paris i desember. Og selv om det blir vedtatt en avtale, tyder alt på at denne ikke vil løse klimaproblemet, men bare gi et rammeverk for hvordan arbeidet med å løse problemene fremover skal organiseres. Det er et magert utfall etter mer enn 20 år med forhandlinger, men håpet er at avtalen skal inneholde elementer som kan bidra til mer handling på klimafeltet. Både med utslippskutt, tilpasning og finansiering av tiltak.

Forhandlere fra hele verden var nylig samlet i Bonn i Tyskland for å komme et skritt nærmere en klimaavtale i Paris i desember.

FOTO: IISD

Coop, YS, USBL og Huseiernes Landsforening:

Gir rabatt på oljefyring

Flere organisasjoner gir sine medlemmer rabatt på fyringsolje, selv om olje er den mest miljøbelastende energikilden for oppvarming av hus. Ifølge klimaforliket på Stortinget skal oljefyring forbys i privathus i 2020.

Tekst: KRISTIAN SKJELLUM AAS
ka@naturvernforbundet.no

Oljefyring gir både sot og dårlig luft, store klimagassutslipp og fare for oljelekkasjer. Derfor skal oljefyring forbys i offentlige bygg innen 2018, og i private hjem innen 2020. Men fortsatt gir fire organisasjoner med til sammen over 1,8 millioner medlemmer rabatt på fyringsolje. Matvaregiganten Coop er den største, med sine 1,3 millioner medlemmer.

KANSKJE IKKE DET BESTE PROFILPRODUKTET

Coop har en sterk miljøprofil på sine matvarer, med et bredt utvalg av økologiske varer, svanemerking av alle nye butikker og en målsetting om å være blant de beste på miljøområdet. Og kommunikasjonsdirektør Kristin Paus i Coop innrømmer at rabatt på fyringsolje kanskje ikke er det beste profilproduktet for en miljøbevisst kjede.

– Vi har «alltid» tilbudt medlemmene rabatt på fyringsolje, men nå er det på tide å avvike dette. Vi jobber ellers aktivt og langsiktig med Coops medlemsprogram og har som strategi å tilby medlemmene mer miljøvennlige medlemsfordeler i tiden framover, skriver Paus i en epost

Fakta:

Oljefri

- Består av den nasjonale nettportalen **oljefri.no** og regionale kampanjer.
- Tilbyr uavhengig informasjon og kontakt med kvalitetssikrede tilbydere av fornybare oppvarmingsløsninger og fjerning av oljetank.
- Utviklet av Naturvernforbundet og har i samarbeid med kommuner, fylkeskommuner og næringsliv regionale kampanjer flere steder i landet. Se **www.oljefri.no** for mer informasjon.
- Startet i 2008 i Hordaland.

til Natur & miljø.

Hun forteller videre at de er klar over at fyringsolje vil bli forbudt, og at Coop er «i tett dialog med våre samarbeidspartnere for å avvike ordningen med medlemsrabatt på fyringsolje så fort som mulig».

– OPPIKTSVEKKENDE AT DU SPØR OM DETTE

Huseiernes Landsforbund (HL) organiserer over 200 000 huseiere i Norge. De gir også rabatt på fyringsolje for sine medlemmer,

Energibruk per husholdning etter energiprodukt. kWh tilført energi						
	1995	2001	2004	2006	2009	2012
Alle energibærere	23 633	22 399	21 143	21 644	20 415	20 230
Elektrisitet	18 537	17 779	15 991	16 240	15 977	16 044
Olje og parafin	1 908	1 217	1 562	1 411	845	698
Ved, kull og koks	3 105	3 331	3 504	3 853	3 407	3 204

Tabellen viser at bruken av fyringsolje i husholdninger er kraftig redusert siden 1990-tallet. Innen 2020 skal all bruk fases ut.

Kilde: Statistisk Sentralbyrå

Fire organisasjoner gir deg fortsatt rabatt når du skal fylle på en slik, selv om oljefyring i husholdninger skal forbys innen 2020.

FOTO: MARTIN LEANDER BRANDTZÆG

noe de ifølge advokat Anders Leisner ikke akter å slutte med.

– Meg bekjent er fyringsolje et lovlig produkt, og vi har medlemmer som bruker dette. Fram til forbudet inntre ser ikke vi noen grunn til å la være å gi dem den medlemsfordelen, sier Leisner.

Han forteller at de har hatt et tilbud om rabatt på fyringsolje i mange år.

– Jeg tror ikke noen har vært inne på tanken på at vi skal se på vår rabatt i et miljøvernsperspektiv. Jeg synes nesten det er oppsiktsvekkende at du spør om dette, sier Leisner.

Forsknings- og utredningskonsulent Dag Refling i HL understreker at foreningen ønsker en overgang til mer miljøvennlig oppvarming, og har deltatt i flere samarbeid for å utvikle passivhusstandarder, energibrønner og andre miljøvennlige oppvarmingsformer.

– Men et problem er at støtteordningene er helt på trynet. Husholdningene får

bare tilbake en brøkdel av det de betaler inn. Det synes jeg er meget stusselig del av norsk energipolitikk, sier Refling.

– VIDEREFØRES IKKE

Yrkesorganisasjonenes Sentralforbund (YS) er en av arbeidstakernes hovedorganisasjoner, og har over 230 000 medlemmer. De tilbyr også rabatt på fyringsolje til sine medlemmer, gjennom en spesialavtale med Esso.

– Det som våre medlemmer etterspør, er en rabatt på drivstoff. Fyringsoljedelen er lite brukt. Vi er klar over at vi ikke skal oppfordre til oljefyring. Vi skal i nye forhandlinger med våre samarbeidspartnere lenge før 2020, og jeg skal sørge for at dette ikke er noe vi viderefører. Fyringsolje er på vei ut, sier leder Jorunn Berland i YS til Natur & miljø.

– VIL NATURLIG FASES UT

Det er mange borettslagssammenslutnin-

ger som gir sine borettslag rabatt på fyringsolje. Men USBL, som opererer i Oslo og flere byer på Østlandet, er den eneste som også gir rabatt til enkeltmedlemmer.

– Når det gjelder rabatt på fyringsolje, så er dette et tilbud vi har hatt over flere år, og som naturlig vil fases ut også fra våre medlemstilbud, sier Liv Krabbe Kyvåg, markeds- og kommunikasjonsdirektør i USBL.

– MOTARBEIDER ET AV DE ENKLESTE KLIMATILTAKENE

Koordinator for Naturvernforbundets Oljefri-prosjekt, Martin Leander Brandtzæg, mener det er urovekkende at det fortsatt gis medlemsrabatt på et produkt som snart skal forbys.

– Det er bekymringsverdig at man motarbeider et av de enkleste klimatiltakene. Oljefyringens tid er forbi med god grunn, sier Brandtzæg.

Oljefyring i norske husholdninger gir ut-

Martin Leander Brandtzæg i Naturvernforbundet mener det er bekymringsverdig at store organisasjoner med miljøprofil gir sine medlemmer rabatt på fyringsolje.

FOTO: KRISTIAN SKJEL-LUM AAS

slipp av 800 000 tonn CO₂ årlig. Oljetankene som lagrer fyringsoljen utgjør også en stor fare. En vanlig nedgravd ståltank har en antatt levetid på 20–25 år, men de fleste er gravd ned før 1970-tallet.

– Disse kan i verste fall forurense grunnvannet, og gjøre store skader på huset og eiendom om man fortsetter å fylle på tanken i stedet for å grave den opp, advarer Brandtzæg.

Artikkelforfatteren er medlem av USBL.

Til deg som tar vare på både
naturen og andre verdier

Kontakt oss i dag så kan du få opptil
15 % rabatt på alle forsikringene dine

WaterCircles forsikring er et selskap som vokser raskt takket være vårt fokus på å samle miljøbevisste og ansvarfulle mennesker i samme selskap. Vi vet nemlig at mennesker som tar vare på miljøet også tar vare på tingene sine – og det betyr færre skader, færre utbetalinger og dermed lavere premier.

På kort tid har vi fått mer enn 50.000 ansvarfulle mennesker som kunder hos oss. Det betyr at du deler risiko med folk som i mindre grad enn andre kræsjer, mister eller skader tingene sine. Resultatet er bedre service og lavere premier for deg.

Telefon 67 20 60 50

E-post post@watercircles.no

watercircles.no

WaterCircles

Den Gode Sirkelen gir deg
gunstigere forsikring

Naturvernforbundet

Døden i uglekassa

Jan-Erik Frisli har ringmerket ugler i Nord-Trøndelag i mer enn 30 år. Da førskoleelevene ved Sakshaug barnehage skulle oppleve ringmerking av perleugleunger, ble det mer alvor enn kos. ►

Liten skapning: Den tre uker gamle perleugleungen har god plass i nevene til Jan-Erik Frisli, og er fullstendig avhengig av mat fra foreldrene. En uke seinere er den og de fire søsknene døde.

Fakta:

Perleugle

- Norges nest minste ugle
- Lengde cirka 25 cm, vekt mellom 100 og 150 gram
- Har antageligvis den mest avanserte hørsel blant ugler, synssansen er nesten overflødig
- Utbredt i hele Norge, med unntak av Vestlandet. Ellers rundt hele den nordlige halvkule
- Holder til i barskog, hekker i hule trær og rugeholker
- Ungene blir i reiret i fem-seks uker, føres av begge foreldrene
- Har et jodlende, melodisk vårrop som ble antatt å komme fra haren, derav kallenavnet harehukra

Kilde: Store norske leksikon

«Jeg vil»: Førskoleelevene i Sakshaug barnehage har gledet seg til å se perleugleungene, og de fleste har også lyst til å holde en.

Tekst: VERONIKA SØUM
redaksjonen@naturvernforbundet.no
Foto: LENA KNUTLI
redaksjonen@naturvernforbundet.no

I japansk kultur er ugla et symbol på døden, mens vi i den vestlige verden forbinder rovfuglen med visdom og klokskap. Kunnskap om ugler har i hvert fall Jan-Erik Frisli fått siden han tok lappen i 1982 og kunne iverksette en livslang hobby. Da kunne han kjøre rundt og sette opp uglekasser i Nord-Trøndelag.

Nå kommer han putrende opp grusveien i Tromsdalen der noen av de 70 uglekassene han har ansvaret for befinner seg. Harley-en blir parkert i veikanten, og Frisli drar en utebukse over den svarte levisbuksa.

Kattugleprosjektet i Nord-Trøndelag har vart i over 20 år. Det ble startet av ornitolog Ingar Jostein Øien. Frisli er med på prosjektet, og sjekker uglekasser i hekkeseongen for å ringmerke katt- og perleugler. Tida er kommet for at perle-

ugleungene i Frislis hjemmelagete kasse i Tromsdalen skal få en ring rundt foten. Og 24 skolestartere ved Sakshaug barnehage har gledet seg lenge til å se og kanskje til og med holde småuglene.

NOMADEUGLA

Fem-seksåringene er godt forberedt, og har mange spørsmål de vil ha svar på. Hvorfor er uglene mest våkne om natta?

- Det er ikke sant, kan Frisli fortelle.
- Noen er dagaktive, noen er nattak-

Uglelede: Jan-Erik har merket mange perleugler. Høydepunktet er når han finner igjen ugler han merket da de var små, som selv har blitt foreldre.

tive. De største jakter om natta, siden det er lettest å finne mat da. De minste tør ikke å være oppe om natta, siden de er mat til storuglene, forklarer han.

I år er det fire perleuglekasser med hekking i Tromsdalen, og 20 katteuglekasser. Ifølge Frisli er det en bra hekkese-song. Det spesielle i år er at mange kasser står tomme, samtidig som kullene er store. Mens kattugla kommer tilbake, gjerne til den samme kassa, år etter år, er perleugla en nomade. Den kan hekke i Nord-

Trøndelag dette året, og i Nord-Finland neste år. Den drar dit det er smånagere.

– Kullene varierer med hvor stor mat-tilgangen er. Jeg tror det var seks egg i kassa vi skal til, mens fem ble klekt. Perleugla legger mellom tre til åtte egg, og av og til ni. Jeg har hatt ei kasse med ni egg, og merket alle. Da var det trangt, sier Jan-Erik med et smil.

BESKYTTENDE KATTUGLEMOR

Ungene får høre at ugler ser godt om nat-

ta fordi de har kjempestore øyne. Men ugla kan ikke rulle på øynene som oss, og må derfor snu hele hodet for å se en annen vei. Den kan faktisk snu hodet nesten helt rundt, får ungene vite.

– Hva spiser ugla?

– Den spiser mus, mark, frosk, lemen og pinnsvin, forteller Frisli, men rister på hodet når en foreslår brødsmuler.

Perleugla er ikke av det mest skvetne slaget, og har sjelden noe imot å la ungene sine bli ringmerket. Kattugla er deri-

Jan-Erik må fortelle barna at ugleungene er døde.

mot mer skeptisk til fremmedfolk, noe Frisli fikk oppleve da han dagen før merket kattugleunger.

– Perleugla er veldig snill. Når jeg henter ungene, kommer foreldrene og ser nysgjerrig på. I går merket jeg kattugle, og hun er også snill, men veldig redd for ungene sine, forteller Jan-Erik og viser fram småsårene i nakken etter møtet med kattuglemora.

Vi går de få meterne inn i skogen der uglekassa henger tre-fire meter oppi et grantre. Jan-Erik tar på seg hanskene, og klatrer opp. Ungene holder nesten pusten av spenning. Men reaksjonen blir annerledes enn vi hadde forventet.

– Nei, nei, nei, utbryter Jan-Erik etter å ha sett nedi kassa.

– Dette er ikke noe artig, utdyper han før han slipper to døde skrotter ned på bakken, og klatrer ned.

INGEN ALEINEFORELDRE

Det som var fem levende perleugleunger da fotografen var med å sjekke kassa for ei uke siden, er nå to døde. Små, fjærkleddede skapninger som har tapt kampen mot overlevelse, knapt fire uker gamle.

– Jeg tror at noen har tatt mor- eller farugla, eller begge. Så har ungene blitt aleine i kassa og ikke fått nok mat. I forrige uke var det fem her. Jeg tror disse to

har vært så sultne at de har spist opp søsknene sine. Og så har de dødd, forklarer han mens han holder perleugleungene i hendene.

Barnehagebarna ser alvorlige på de to småuglene, noen må tørke vekk litt vått i øyekroken, men først og fremst er det nysgjerrigheten som rår. For hvorfor spiste de egentlig opp småsøsknene sine?

– De gjør det når de ikke har noen annen mat, sier Jan-Erik.

Det er sjelden uglemerkeren opplever at et helt kull går tapt på denne måten. Det skjer innimellom, men ikke hvert år. Han tror det kan være mår, hønsehauk eller kattugle som har tatt en eller begge

Mårsikker: Uglekassa er laget av et gammelt ovnsrør for å holde måren unna. Inni er det tre. Dessverre var det ikke noe liv i kassa denne gang.

av foreldrene. Kattugla er en av perleuglas store fiender.

– Om det er en eller begge som er tatt er umulig å si. Jeg tror de gir opp når en av dem forsvinner. Det er strevsomt nok å være to, og det blir antageligvis umulig å være en. Aleineforeldre finnes ikke blant uglene, mener han.

MINNE FOR LIVET

Istedenfor ringmerking blir det arrangert begravelse. Vi begraver de fire uker gamle ugleungene under mose, like bortenfor treet de levde i. Barna plasserer dem i et lite hull i skogbunnen, og dekker til med mose og kvist.

Etterpå får de se på ringene Jan-Erik skulle merket dem med. Der står det et tall, et nummer og Stavanger museum, Norway. All vitenskapelig ringmerking her til lands organiseres av Ringmerkingssentralen ved museet. Det har foregått i 100 år, og mer enn sju millioner fugler har blitt ringmerket. Ved ringmerking får man større kunnskap om hvor hekkfuglene har sine trekkveier, rasteplasser og overvintringsområder, og det gir kunnskap om andelen ungfugler og voksne i bestanden. For Jan-Erik Frisli utgjør de største øyeblikkene når han finner igjen sine «egne» ugler.

–Å finne igjen hekkende ugler som jeg

ringmerket da de var unger, det er stort, forteller han.

Et annet høydepunkt i arbeidet med ringmerkingen er å ha med grupper som Sakshaug barnehage.

–Spesielt siden de er så godt forberedt. Jeg liker å ha med slike grupper, det er også viktig for interessen og rekrutteringen. Det er noe med å oppleve naturen og komme tett på. Hadde ugleungene vært levende og barna holdt dem, er det noe som fester seg i et barnesinn for alltid, mener Jan-Erik Frisli.

PREMIERT:

Synnøve Grøtteland Helland fra Vikeså kom over disse myr-
fiolene ved bekken på Grøtteland i Bjerkreim kommune. Myr-
fiolene sto der så stolte over å ha funnet denne fine
plassen ved bekken, skriver Helland, og de ser unektelig stase-
lige ut.

Det var mange glade naturfotografer som hadde oppsøkt rennende vann i vår. Vi takker for alle bidrag, og håper på noen gnistrende sommerbilder i neste runde av vår fotokonkurranse!

VINNER:

Kjell Stålevik fra Vågå har vært på fjelltur, og tatt dette stemningsfulle bildet av en mann og hans hund som krysser en vårbekk. God dybde og stemning, og nesten som å være på tur selv!

PREMIERT:

Roy Greger fra Oslo har også vært på bekketur, og tatt dette skarpe og stemningsfulle nærbildet. Premie er på vei!

Bli med i fotokonkurransen!

Neste tema: Naturlig sommerlykke

Alle premierte får et gavekort fra Naturvernforbundets butikk på 200 kroner. Vinneren får i tillegg et gavekort på 500 kroner.

Slik kan du delta:

Send maksimum tre bilder i jpg-format til redaksjonen@naturvern.no.

■ Hvis størrelsen på den samlede e-posten overstiger 10 Mb, kan det hende

den ikke kommer frem. Del gjerne opp forsendelsen i flere e-poster.

- Skriv «fotokonkurranse» i emnefeltet.
- Skriv gjerne et par ord om hvor bildet/bildene er tatt, sammen med navn og adresse.
- Bildet/bildene må være hos oss innen 4. september 2015.
- Av praktiske årsaker tar vi kun imot digitale bilder, sendt på e-post.

50 år med Natur & miljø

I femti år har Natur & miljø fortalt sine lesere om hvordan vår moderne livsstil truer miljøet, utfordret Storting og regjering, og gravd opp grums i industri, fiskeri, landbruk og offentlig forvaltning. Men bladet har også pekt på løsninger, hatt morsomme skråblikk og intervjuer med vanlige folk så vel som statsministre.

Tekst: KRISTIAN SKJELLUM AAS og TOR BJARNE CHRISTENSEN
redaksjonen@naturvernforbundet.no

Du kunne lese om global oppvarming allerede i 1975, nedbrytning av ozonlaget i 1971, sur nedbør i 1972, industriforurensning og gifttønner på 1980-tallet, farene ved miljøgiften PFOS i 2005, rødlistefiske i 2008 og miljøregnskap for kommunene i 2011 og 2015. For å nevne svært lite!

I 1965 startet et nytt kapittel i norsk pressehistorie, da første nummer av «Norsk natur» så dagens lys. Medlemsmagasinet skulle bidra til å spre Norges Naturvernforbunds ideer, bygge organisasjonen sterk og informere om naturen og naturvernet i Norge. 50 år etter er magasinet fortsatt en viktig brikke i organisasjonens virksomhet, selv om veldig mye har forandret seg underveis.

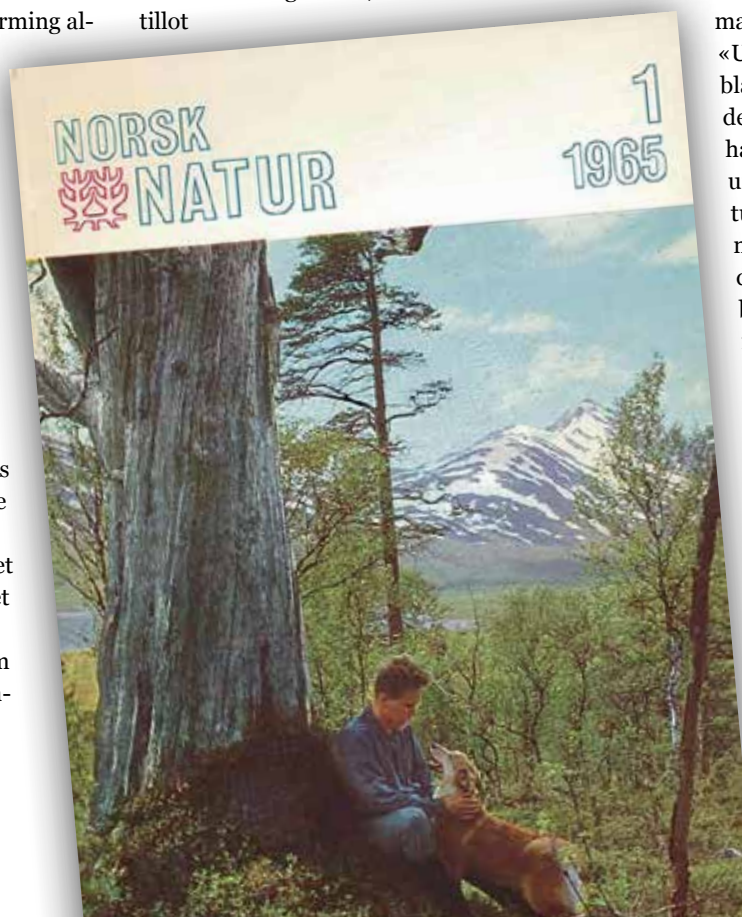
«DEN RENE RUIN»

Naturvernforbundet hadde lenge drømt om et eget blad, men økonomien tillot

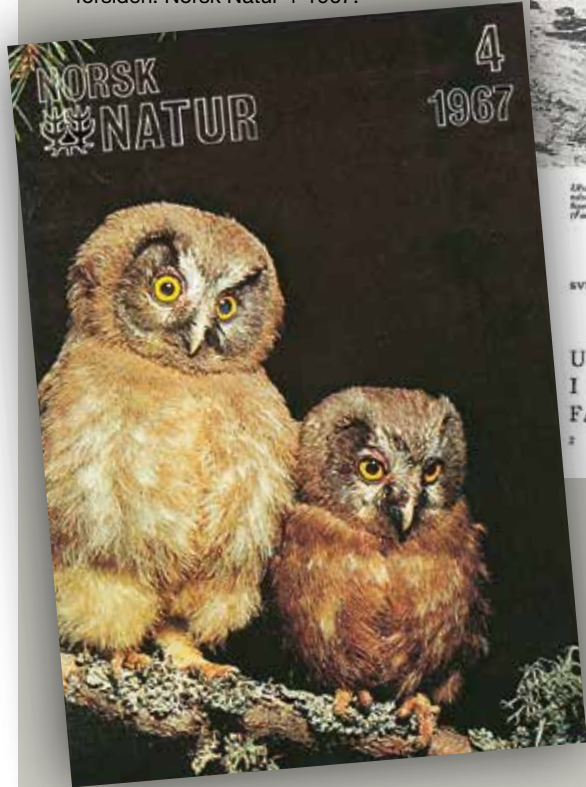
det ikke. Da fylkeslaget i Rogaland i 1937 foreslo at det skulle startes et medlems-

blad, svarte daværende formann Nils Onsager kontant: «Utgivelsen av et medlemsblad vil kunne bringe forbundet ut i den rene ruin.» Da hadde Naturvernforbundet under 1000 medlemmer. Naturvernforbundet fikk sitt nåværende navn i 1962. Moderniseringen av Landsforbundet for naturfredning i Norge, med nytt navn og nye vedtekter, ble en enorm suksess. I 1965 var medlemstallet mer enn femdoblet, og i årene som fulgte skulle tusenvis av nye medlemmer slutte seg til. Naturvernforbundet hadde fått muskler store nok til å ansette en redaktør

Førstesiden på det første nummeret av Norsk Natur.

Perleugleunger fotografert av redaktør Ragnar Frislid pryder forsiden. Norsk Natur 4-1967.

Ulven har i hundre år vært i nærkontakt med mennesket i fjellet, men den vil ikke bli vanlig også i stogebeltet. (Foto A. Overland)

Ulven er vel kanskje den mest forfækkede av alle store rovdyr. Den er kjent som en grådig, blodtørstig og skånsomt menneske- og kvæddyrsløser og terrorist. Når man tenker på ulven, vil man bli tilknyttet også en forvildet med

SVEN MYRBERGET

ULVEN I FARESONEN

TRUSELEN FRA PLANTEVERN-GIFTENE

AV BRYNJULF VALUM

Naturens største menneskelige trussel i naturen vil medføre store skader som er til skade for en ulven. Den er en fagot og andre dyr. Den er også som andre dyr som vil bli drept for å sikre den naturlige tilværelsen. Men mennesket er ikke en så menneskelig skade på naturen, det er et annet bilde til alle for mange av oss og våre forfedre. Mennesket har til nå vært en trussel for naturen, men nå er det mennesket som er trusselen. Når det gjelder mennesket, som er trusselen for naturen, og som vil være den største trusselen og mest alvorlige trusselen av alle de nye trusler til

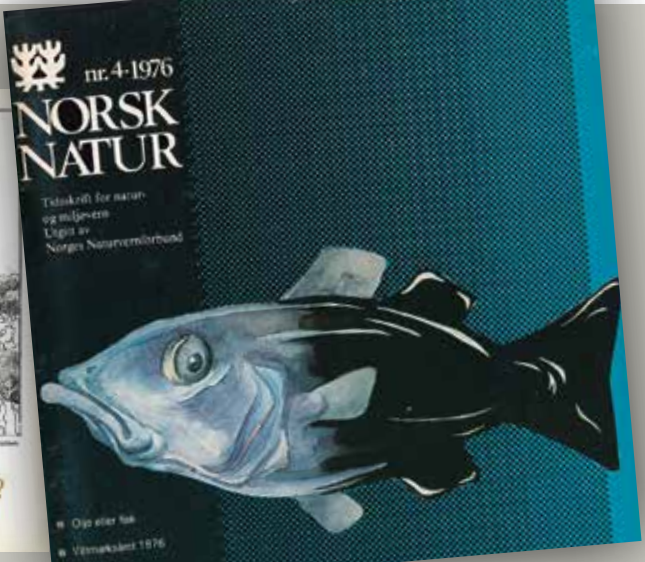
Svein Myrberget forteller om ulvens stilling i Norge som fritt vilt, og hvordan utbetalinger av skuddpremie er i ferd med å utrydde den. Norsk Natur 1-1966.

Røyk for menn. Hverken mer eller mindre, men husk ikke å kaste «plastpungen» i naturen. Annonse i Norsk Natur 4-1966.

Brynjulf Valum gir en grundig innføring i farene ved bruk av plantevernmidler over seks tettskrevne sider. Norsk Natur 3-1966.

Morten Kristiansens (kjent fra VG som Morten M) illustrasjon til Olav Randens analyse av hva som skjer når Nordsjøen er tom. «Går det (...) slik at oljeselskapa nyttar dei pengane utvinning av Nordsjøen har gjeve dei, til investeringar i dei land og verdsdelar der profitten deira blir størst, og at norske arbeidsfolk må følgje etter for å finne seg arbeid, makteslause overfor dei mangnasjonale storselskapa som då har vakse fram på grunn av Nordsjøoljen?» Skremlende aktuelt! Norsk Natur 6-1975.

Olje eller fisk? Problemstillingen lyder merkelig kjent. Flott tegning av Rune J. Andersson. Norsk Natur 4-1976.

Få det svart på hvitt for kun 42,50,-. Kjøp Dommedagsboken! Annonse i Norsk Natur 4-1972.

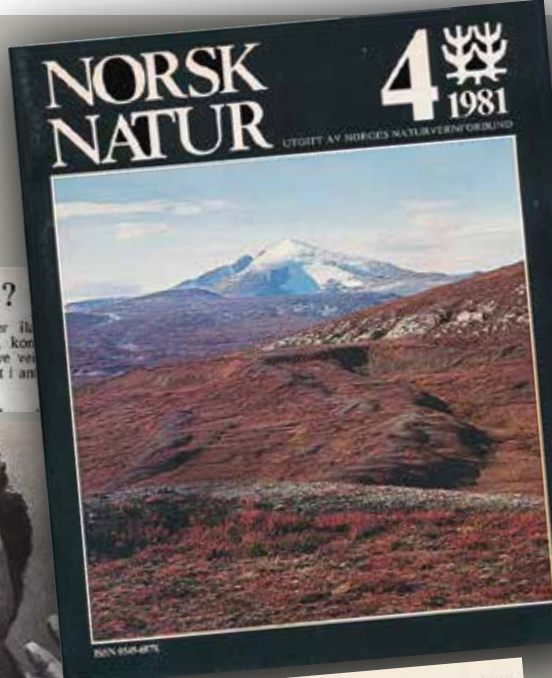
Morten M. slår til igjen. Norsk Natur 1-1977.

Les om den mest oppsiktsvekkende aksjon i norsk naturverns historie. Norsk Natur 3-1970.

Alle tidligere utgaver er tilgjengelig på www.nogm.no/arkiv

Dagfinn Skjelles bilde av Snøhetta pryder forsiden på Norsk Natur 4-1981.

Det er funnet gass på Tromsøflaket, og nordmenn danser rundt gullkalven. Norsk Natur 4-1982.

Ny runde rundt gullkalven?

Igjes er Olje-Norge i ekstase. Gassfunnene på Tromsøflaket er bænde. Så lovende at tidligere fursn på norsk sokkel kan komme til å bli i forhold for å holde oss ti Ar-beiderbladets optimistiske ton: Fo-ningens kjølvarn følger il- ringsterminal, ventibus, kor- soebas, merkestoiper, nye ve- selvstagi en sterk aktivitet i an- perioden.

«Brundtland- rapporten forplikter»

I utkastene på vordet, Dorer melder Vesla i utkastet med utan. Vretleson- latsidkompet.

Vretleson er i dag den mest kjente miljøaktivisten i Norge. Hun har vært leder for Naturvernforbundet og har vært med på å etablere mange av de miljøorganene som finnes i Norge i dag. I 1971 ble hun utnevnt til leder for Naturvernforbundet og ble senere utnevnt til leder for Miljøvernforbundet. Hun har også vært medlem av Stortinget og har vært med på å etablere mange av de miljøorganene som finnes i Norge i dag.

Birstandsminister Vesla Vetlesen mener Brundtland-rapporten forplikter Norge til å ta miljøhensyn i u-landspolitikken. Norsk Natur 3-1987.

Ingen spiser fisk fra Frierfjorden

Spiser ingen fisk fra Frierfjorden. Dette er en av de mange artiklene som er utgitt i Norsk Natur. Artiklerne handler om miljøproblemer og naturvern. Dette er en av de mange artiklene som er utgitt i Norsk Natur. Artiklerne handler om miljøproblemer og naturvern.

Torsken i Frierfjorden ved Porsgrunn har verdens høyeste innhold av dioksiner. Norsk Natur 4-1988.

Første utgave av Natur & miljø Bulletin, også kjent som «Bulla». Nr. 1-1989.

og utgi sitt eget blad.

NORSK NATUR

I perioden fra 1965 til 1974 utkom Norsk Natur fire ganger i året. Ragnar Frislid var redaktør, skribent, fotograf og ildsjel. Norsk Natur skulle spre forbundets ideer, bygge og samle organisasjonen, informere om de viktige naturvernsakene og øke interessen for og debatten rundt naturvernet i Norge. Frislid var allerede en kjent journalist, skribent og fotograf, og hadde arbeidet både for Dagbladet, Jakt-Fiske-Friluftsliv (nå Jakt & fiske), Fjell og vidde og bladet Hytteliv. Som redaktør fikk han, i samarbeid med daværende generalsekretær Magne Middttun, mye å si for utviklingen av organisasjonen og magasinet. Han erklærte «kamp mot den allminnelige mangel på kunnskap om natur og naturvernets betydning», og så klart at vår måte å utnytte naturen på var til stor skade for miljø og livsgrunnlag. Som naturfotograf var han kvalitetsbevisst, kresen, og aksepterte ikke overflatiske løsninger.

– Det vi kjemper for er av høy verdi, en slik kamp kan bare vinnes om vi satser på kvalitet og troverdighet, fastslo Frislid.

Frislid bragte leserne historier om truede naturområder og arter, landskap og arkitektur, men også oljeutvinning, miljøgifter, forurensning, politikk og etter hvert EF-strid. Det var leserinnlegg, de-

batt og bokanmeldelser. Bladet hadde et eget redaksjonsråd, og mange bidro med artikler. I 1975 fikk Frislid selskap av Sylvi Struksnes (nå Sylvi Ofstad Samstag), som ble bladets første lønnede redaksjonssekretær.

Liste over redaktører, Natur & miljø/ Norsk Natur:

- 6/2010-nå: Kristian Skjellum Aas
- 4/2010-5/2010: Tor Bjarne Christensen
- 1/2008-3/2010: Kristian Skjellum Aas
- 3/2007-4/2007: Tor Bjarne Christensen
- 2/2007: Jon Bjartnes
- 4/2003-1/2007: Audun Garberg
- 4/2002-3/2003: Jorunn Gran
- 3/2000-3/2002: Audun Garberg
- 1/1998-2/2000: Tom Erik Økland
- 3/1997-6/1997: Jens Petter Toldnæs
- 1/1997-2/1997: Ole Petter Pedersen
- 1/1996-6/1996: Arild Svalbjørg
- 6/1995: Ole Petter Pedersen
- 5/1994-5/1995: Jon Knut Berg
- 1/1994-4/1994: Gunnar Bolstad
- 1/1991-6/1993: Ragnhild Sved
- 1/1989-6/1990: Gunnar Bolstad
- 1/1986-2/1989: Arild Ådnem
- 1/1984-6/1985: Ragnar Frislid
- 4/1982-6/1983: Sylvi Ofstad Samstag
- 1/1965-3/1982: Ragnar Frislid

MILJØMAGASINET

Miljømagasinet ble startet i 1972 som et frittstående blad «om vårt samfunns miljøproblemer», slik det står å lese i annonsen i Norsk Natur samme år. Bladet utkom til 1989, og på listen over ansatte står blant andre nåværende NRK-journalist Anders Magnus, NTNU-rektorens kommunikasjonsrådgiver Anne Katharine Dahl, Aftenposten-journalist Johnny Gimmestad, tidligere generalsekretær i Naturvernforbundet Jørn Siljeholm, MDG-talsperson og stortingsrepresentant Rasmus Hansson, den avdøde NRK-journalisten Ingolf Håkon Teigene, Holocaust-senterets direktør Guri Hjeltnes og direktør i UN Women i New York, Kristin Hetle.

Bladet hadde en klar journalistisk profil helt fra starten, noe som smettet over på Norsk Natur utover 1970-årene. De to bladene ble slått sammen i 1989, og fikk navnet Natur & miljø, som ble en kom-

Gratulerer med jubileet! Natur & Miljø har gjennom årene drevet mye viktig miljøjournalistikk. Vi trenger også de neste 50 årene et magasin som prioriterer hva som er viktig for miljøet og som kan sette standarden for kritisk miljøjournalistikk – enten det er verdenspolitikere, bønder eller bilister som settes under lupen.

Ole Petter Pedersen
 Nyhetsredaktør Kommunal Rapport
 Redaktør i Natur & miljø 1997

binasjon av Norsk Naturs tradisjon som medlemsblad og fagtidsskrift og Miljømagasinets gravende journalistikk og mer nyhetspregede stil.

«BULLA»

Miljøbølgen på 1980- og 90-tallet skapte en publisistisk ånd i Naturvernforbundet. Antall medlemmer og antall nye lokallag

nådde nye høyder, og forbundet var med og startet flere nye organisasjoner som Miljøagentene, Regnskogfondet og Miljøheimvernet (senere Grønn Hverdag). Parallelt med dette så Natur & miljø Bulletin dagens lys i 1989. Den kom ut med 22-24 utgaver i året, var en nyhetsavis for natur- og miljø saker og skulle bygge på nyhetstradisjonen fra Miljømagasinet.

På lederplass i den første utgaven kunne vi lese følgende: «Danseorkestret Carl Ivars har inntatt norsktoppen. De neste fire årene skal det sitte folk på Stortinget som tror drivhuseffekten skyldes tomatdyrking i norske gartnerier. Det eneste vi lurar på er om vi skal le eller gråte.» Og med det var tonen satt! Bladet fikk raskt navnet «Bulla», og var uunnværlig for den som ville holde seg orientert i miljø saken.

HØRT NAVNET FØR?

Fra 1996 til 2003 ble det i tillegg gitt ut fire tema-bulletiner i året. Sammen med seks nummer av Natur & miljø og 24

«bulla», sto redaksjonen for utgivelsen av 34 blader i året. Ikke rart det sto både fotograf, redaktør, redaksjonssekretær og seks journalister i kolofonen i 1996.

Vi nevner Rasmus Hansson (redaktør), Arild Svalbjørg (redaktør), Gunnar Bolstad (redaktør), Bård Løken (fotoredaktør), Jens Petter Toldnæs (redaksjonssekretær og journalist), Audun Garberg (journalist, redaktør), Jon Bjartnes (journalist, redaktør), Jon Knut Berg (journalist, redaktør). Drar du kjensel på

Gratulerer med 50-årsdagen! Jeg ønsker redaksjonen lykke til med arbeidet og leserne god og viktig miljøjournalistikk i nye tiår – et oppdrag som nå er viktigere enn noen gang.

Ragnhild Sved
 Redaktør 1991-1993

90-TALLET

Ballastvann raserer den økologiske balansen i havet. Natur & miljø 2-1999.

FLYTENDE ØKOLOGISK KATASTROF
Biologiske bomber i ballastvann

– Sjennialt, spør du meg: På denna måten kan vi både styrke sysselsettinga og stanse den sure nedbøren.

Global oppvarming eller atomkraft? Natur & miljø 4-1990.

På 1990-tallet tegnet Knut Nærum for Natur & miljø. Nr. 1-1993

Første utgave av Natur & miljø Bulletin Tema. Nr. 1-1996.

Lover kamp for villmarka

Naturvernforbundet i Hedmark har nok ar knytt øjen og skal kjempe til siste slutt – mot forsvarets skyteleiplaner. Sterkingst skal avgjøre saken før jul.

Kamp mot skytefelt øst for Glomma. Natur & miljø 4-1998.

Til helvete med naturvernet!

Illsint bonde argumenterer for rasering av skogen langs Flisaelva i Hedmark. Natur & miljø 2-1997.

Bondevik på stø kurs mot den siste olje

At oljeutvinning skaper nærmest ufattelige miljøproblemer ser ikke ut til å affisere regjeringen. Naturvernforbundet er bekymret over holdningen, men begestres av mer penger til alternativ energi.

Det er ikke bare dagens regjering som åpner nye oljebønner. Natur & miljø 4-1999.

Årelang dekning av arbeidet med ny klimaavtale. Natur & miljø 1-2015.

Naturvernforbundet
100 år. Natur & miljø
1-2014.

Langt års ferd mot klimaavtale

Det var optimisme å spore i FNs klimakonferanser i forkant av toppmøtet i Lima i Peru i desember. Uke resultatet minner verden om at det ikke er nok at USA og Kina har begynt å se på seg.

VI KAN IKKE OPPNÅ DE NØDVENDIGE UTSLEPPSREDUKSJONENE VED Å GI GLASSPERLER TIL UTVIKLINGSLAND

96 % av norske klimaforskere støtter klimapanelet, viste undersøkelse i Natur & miljø 2-2008.

Natur & miljø
28 Klimaregningens balanse
41 50-årsårsberetningen
48 Markapremier for
49 Fra Pole til Monsoon
76 Vindstreg: En bil i luft

Naturvernforbundet
100 år
1914-2014

100 år for naturen

Ulv

- kulere enn Spice Girls!

Mens jegerne i Østfold ikke spor etter ulv på sin første jakttag, hadde Bleikkulf's Miljødetektiv større suksess. Utrolig, hvor mye glede en liten ulvbæsj kan spre.

Miljødetektiv fant ulvbæsj ... Natur & miljø 1-2001.

Første utgave av Miljøjournalen, nr. 1 2005.

TIL KAMP FOR SNØ

Skiløperen Gudmund Skjeldal kaster seg inn i klimakampen. Natur & miljø 1-2007.

Ozonlaget er tynnere, strålingen øker. Bruk solkrem! Natur & miljø 1-2001.

Alle tidligere utgaver er tilgjengelig på www.nogm.no/arkiv

noen av navnene? Det gjør vi også.

MILJØJOURNALEN OG NATUR & MILJØ

I 2005 ble «Bulla» omdøpt til Miljøjournalen. Antall utgaver ble halvert til 11-12 i året, med flere sider og større bilder. Bladet kom ut frem til 2008. I 2009 ble det slått sammen med Natur & miljø, som siden den tid har forvaltet den rike miljømagasin-arven og gitt det hele et uttrykk og en form som passer med vår tid. I dag kommer Natur & miljø med 5 utgaver i året, det hele redigert av Kristian Skjeldal

Jeg vokste opp med bladet da det fortsatt het «Norsk natur». Det bidro til å vekke min interesse for natur og miljøvern. Det takker jeg for! Sats på journalistikken, så vil dere fortsatt snakke til nysgjerrige og miljøinteresserte mennesker i alle aldre. Fra en 1965-modell til en annen: Gratulerer med dagen!

Arild Svalbjørg
Redaktør 1996

lum Aas, som har vært ansatt siden 2004.

DEBATT

Det har innimellom gått ei kule varmt i bladets spalter. Her er noen eksempler:

«Hva som imidlertid er uohørt, er at hvem som helst, når som helst og hvor som helst, skal kunne plage sine medmennesker med denne støy foruten å bidra til å forpuste den luft de skal puste inn, samt true dem på liv og lemmer.»

Hjalmar Hegge fra «Bilen mot mennesket», nr. 1-1973

«Jeg er etterhvert kommet til at Naturvernforbundet må settes i samme klasse som de mange kommunale edringsnemnder (vanligvis avholdsfolk) som rent prinsipielt sier: «Nei, nei og atter nei.» Og at det er blitt en livsfjern organisasjon, som går inn for null-vekst og kanskje helst ser at vi langsomt men sikkert kommer tilbake til 1850 årene med den tids naturallusholdning.»

Per Odd Schiefloe, advokat, mot vern av Hardangervidda, nr. 2-1975.

«Det er vel for mye forlangt at redaktøren skal ta tilbake noe han har skrevet, selv om jeg synes han skylder Skogdirektøren en unnskyldning»

Det er en styrke at bladet består etter 50 år. Men det viktigste er hva som skjer de neste 50 år. Det er nå det begynner. Lykke til videre!

Gunnar Bolstad
Redaktør 1989-1990 og 1994

Torstein Dahl om kritikk av norsk skogbruk, nr. 1-1976.

«Igien ser det derfor ut for at Norge står i en tvangssituasjon når det gjelder oljen. Det er markedskreftene som styrer utviklingen og farten. Hensynet til mykere verdier kommer i andre rekke. Naturvernet må se i øynene at gassen på Tromsøflaket vil bli satt i produksjon den dagen måleinstrumentene slår i taket.» Norsk Natur, etter gassfunnet på Tromsøflaket, nr. 4-1982.

«Torskeoppdrett baserer seg på å lage en dårlig kopi av et produkt vi har tilnærmet monopol på i Norge. Det er omtrent som om Sør-Afrika skulle begynne å produsere falske diamanter.»

Naturvernforbundets Gunnar Album i 2008.

En veteran fyller femti år

KOMMENTAR

BREDO BERNTSEN

Natur & miljø har lenge tatt for seg hundreåringen Norges Naturvernforbunds mangslungne historie. Nå er det etter min mening også grunn til å feire femtiåringen Natur & miljø, som jo på så mange måter er organisasjonens ansikt utad.

Det var i 1965 at bladets første nummer så dagens lys. Det het da Norsk Natur. Den som ble ansatt som redaktør var Ragnar Frislid, journalist, fotograf og forfatter. Han hadde gjort seg bemerket året før med boken *Naturvern* – den første i sitt slag i Norge. Frislid fungerte som redaktør helt til 1986.

Med dette hadde Naturvernforbundet for første gang fått et profesjonelt medlemsblad. Nå hadde organisasjonen tidligere blant annet hatt et årsskrift – men et regelmessig utkommende medlemsblad var noe helt annet. Det var et viktig medium – ikke minst for å verve medlemmer. Det kom klart til uttrykk i den første lederartikkelen hvor redaktøren mente at organisasjonen måtte satse på to viktige punkter: faglig tyngde og flere medlemmer. For Frislid mente det var blitt tallrike temaer og utfordringer som man måtte forholde seg til. Utfordringer som alle utgjorde et press mot naturen slik som vassdragsreguleringer, veier, bebyggelse, vannforurensninger, søppel og emballasje, kjemisk bekjempelse, skadelige røykutslipp og støykilder.

Bakgrunnen for dette var at Naturvernforbundet ble omorganisert i begynnelsen av 1960-årene – med den legendariske generalsekretæren Magne Midttun som viktig drivkraft. I tråd med

omorganiseringen ble det også ansett som vitalt å få etablert et moderne medlemsblad. Han satt for øvrig i den stillingen i en femtenårs periode. Nå økte antallet medlemmer fra år til år, og organisasjonen ble snart en anerkjent og betydelig samfunnsaktør.

I denne tiden ble det også oppnådd viktige seire da våre to første nasjonalparker ble opprettet: Rondane i 1962 og Børgefjell i 1963. Dette var saker det var arbeidet med i årevis. Slik kom det for dagen at den langvarige innsatsen ikke hadde vært forgjeves.

Mens organisasjonens hovedtema i mange år hadde vært «naturfredning», ble dette gradvis utvidet til «naturvern» fordi de mange aktuelle og varierte problemene ble stadig flere. Siden ble også mer og mer begrepet «miljøvern» tatt i bruk, blant annet fordi forurensningene i økende grad kom i søkelyset. I 1989 fikk bladet, eller magasinet som det nå heter, sitt nåværende navn.

Det er derfor ingen overdrivelse å si at av norske medier er det intet som så vedvarende og grundig – i hele femti år – har presentert og inngående drøftet det moderne samfunnets natur- og miljøvernproblemer!

Slik er det da også blitt en sann skattkiste for alle interesserte – leg som lærd – som vil sette seg inn i hvordan dette temaet har utviklet seg i Norge.

La oss gratulere redaktør Kristian Skjellum Aas og hans journalister med jubileet! De fører på beste måte tradisjonen videre og viser, gjennom tallrike aktuelle artikler, analyser og illustrasjoner, hvordan Naturvernforbundet på grunn av det økende presset mot naturen fortsatt har en viktig rolle å spille når det gjelder å verne fjell og vidde, myrer og våtmarker, vann og vassdrag, skog og hei, kulturlandskap og dyrket mark.

I 1989 fikk Natur & miljø navnet det har i dag.

Historieserien

På grunn av markeringen av Natur & miljøes 50-årsjubileum i dette bladet utgår artikkelen om Natur & miljøes historie. Siste artikkel i serien, om årene 2005-2014, kommer i neste nummer, med utgivelse i september.

Medlemsbutikken

www.naturvernbutikken.no

Du får rabatt ved kjøp av varer i medlemsbutikken og du støtter Naturvernforbundet!

Medlem
198,-

Ikke-medlem 348,50

NATUREN
SVIKTER ALDRI

En bok om kjærlighet til naturen

Sopp-plakat

41 av de beste spiselige- og de mest giftige arter fra Europa og Nord-Amerika. Størrelse: 70x100cm

Medlem
163,-

Ikke-medlem 189,-

Yatzyspill

Yatzyspill til hagen. Store terninger i tre som egner seg til bruk på plenen. Fem terninger og en klassisk yatzyblokk. Et morsomt spill for både liten og stor. Format: 14 x 8 x 3 cm.

Medlem
163,-

Ikke-medlem 189,-

Meisebu

Meisebuene er laget for hånd av limtre og skrudd med treskruer, sparklet, grunnet og malt med utendørs vannbasert maling.

Meisebuene kommer i assorterte farger.

Medlem
408,50

Ikke-medlem 475,-

Bredde: 16 cm.
Dybde: 18 cm.
Høyde: 38 cm

Soppkniv

Soppkniv med futteral. Lengde: 140 mm

Medlem
133,50

Ikke-medlem 155,-

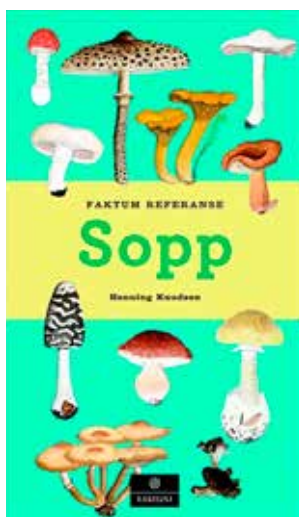

Kjølebag

Sammenleggbar kjølebag med sete. 30 cm diameter. Kan brukes både som kjølebag og sete.

Medlem
196,50

Ikke-medlem 228,-

Boka "Sopp"

Sopp er en praktisk håndbok som omhandler alle vanlige sopper i Nord-Europa.

Medlem
89,50

Ikke-medlem 104,-
Hver art beskrives med voksested, størrelse, kjennetegn og nytteverdi.

Kartmappe

Vannrett kartmappe som er myk og fleksibel med enkel åpne/ lukkefunksjon. Den holder kartet tørt i all slags vær. Mappen er helt transparent og man kan dermed se kartet på begge sider. Nakkestropp følger med, og små hull i hjørnene gjør det mulig å feste den på en ryggsekk, kajakk o.l. Mål 29,7 x 24 cm.

Medlem
219,50

Ikke-medlem 255,-

Sitteunderlag

Medlem
129,-

Ikke-medlem 150,-

Sitteunderlag i tovet ull. Størrelse 43 x 43 cm.

Medlem
fra
159,50

Ikke-medlem fra 185,-

Tørrsekk

Tørrsekk fra Sea To Summit fungerer som en "innerpose" i sekken, bagen etc. Kommer i tre størrelser. **4 liter:** medlem 159,50 og ikke-medlem 185,-. **8 liter:** medlem 182,50 og ikke-medlem 212,-. **13 liter:** medlem 202,50 og ikke-medlem 235,-. **NB! Assorterte farger.**

Medlem
163,-

Ikke-medlem 189,-

Plakat "Nordens trær"

Ny plakat!
27 tresorter man finner i den skandinaviske naturen.
Navnene skrevet på:
LAT / DK / GB / NO / SE
Størrelse: 70 x 100 cm.

Medlem
198,-

Ikke-medlem 230,-

Boka "Restekjærlighet"

Gjenskap restene fra i går til noe nytt og velsmakende i dag. Boka hjelper deg å minske matavfallet, gir mer plass i kjøleskapet, mer penger i lomma og gjør deg til en mer miljøbevisst kokk! Lær å utnytte det enorme potensialet som finnes i hver eneste råvare.

T-skjorte til barn

T-skjorte i barnemodell.
Produsert i 100 % sertifisert økologisk bomull.
Naturvernforbundet sin logo på bryst.
Kommer i str. 3-4 år, 5-6 år, 7-8 år, 9-10 år og 11-12 år.
Velg mellom fargene lyseblå, grå, gul, hvit, mørkeblå, oransje og mørk rosa.

Medlem
147,50

Ikke-medlem 171,-

Babybody

Earth Positive Apparel body til gutt og jente. Produsert i 100 % sertifisert organisk bomull. Leveres med Naturvernforbundet sin logo og slogan "Verdt å ta vare på".
Kommer i str. 0-3 mnd, 3-6 mnd, 6-12 mnd og 12-18 mnd.
Velg mellom fargene rosa og blå.

Medlem
133,50

Ikke-medlem 155,-

Babysmekke

Earth Positive Apparel smekke til gutt og jente. Produsert i 100% sertifisert organisk bomull. Leveres med Naturvernforbundet sin logo og slogan "Verdt å ta vare på".
Str: One Size. Velg mellom fargene rosa og blå.

Medlem
99,-

Ikke-medlem 115,-

Dyr på bondegården

Supersøte dyr! Er myke og derfor lette for selv mindre barn å holde fast i. Kan flyte i badekaret. Godkjent allerede fra 18 måneder.

Medlem
130,-

Ikke-medlem 152,-

Fargesett

Tredelt eske godt oppfylt med fargeblyanter, fett fargestifter, tusj, blyanter, viskelær, blyant-spisser og fem tegninger.

Medlem
137,-

Ikke-medlem 159,-

Naturvernforbundet

Nr. 3 - 2015

**BESTILL SELV PÅ WWW.NATURVERNButikken.no
ELLER Fyll ut denne KUPONGEN**

Porto og ekspedisjonsgebyr på 95,- tilkommer ved bestilling.

Vennligst merk at kupongbestillinger vil forhånds-faktureres.
Faktura sendes per e-post om dette er oppgitt i feltet under, ellers per post.
VARER VIL IKKE BLI SENDT FØR FAKTURA ER REGISTRERT BETALT.

FORNAVN		ETTERNAVN	
ADRESSE			
POSTNR	POSTSTED		
MEDLEM JA ☐ NEI ☐	E-POST/TLF		

Ønsker å bli medlem (Hovedmedlemskap er kr 200,- første år og kr 390,- de resterende år.)

ANTALL	VA RENA VN	FARGE	STR
ANTALL	VARENA VN	FARGE	STR
ANTALL	VARENA VN	FARGE	STR
ANTALL	VARENA VN	FARGE	STR

Sendes til Aksess & Daylight AS, Verpetveien 30, 1540 Vestby. Kundetelefon: 64 98 05 10.

Norske fotofinalister

Tekst: KRISTIAN S. AAS
ka@naturvernforbundet.no
Foto: DAVID WRANGBORG

Fotograf David Wrangborg, som også vant premie for to bilder i Natur & miljø jubileumsfotokonkurranse, var en av to norske fotografer som kom videre til avstemningen i fotokonkurranse Por el Planeta, verdens største fotokonkurranse

med naturverntema. Hans bilde «Unintentional Trap» fikk 622 stemmer i finalen, mens Audun Rikardsens bilde av en hvalross fikk 285 stemmer. Vinner ble meksikanske Luis Javier Sandoval, som fikk hele 4848 stemmer.

24 bilder ble plukket ut blant 28 578 innsendte motiver fra 2949 forskjellige fotografer fra hele verden.

Wrangborg skriver selv om bildet:

«Fotoet er tatt på Svalbard og viser en uheldig svalbardrein som har satt seg fast i strømkabler og død. Etter min mening viser bildet et eksempel på de uventede problemene som menneskelig påvirkning kan ha på naturen, og dermed hvor viktig det er å bevare de få urørte områdene vi har igjen.»

 Fred.Olsen & Co.

FREVAR KF
Distriktets miljøbedrift

Vekst
og miljø
er et
felles
ansvar

- vi gjenvinner batterier

BATTERIRETUR[®]

Vi gjenvinner batterier

www.batteriretur.no

FOTO: KRISTIAN SKJELLUM AAS

Satser på forbrukermiljøvern

Landsstyret i Naturvernforbundet ønsker å satse på miljøvennlig forbruk i årene som kommer.

Naturvernforbundet blir en organisasjon som skal satse stort på miljøvennlig forbruk, hvis landsstyret får igjennom sin mening på landsmøtet i november. Forbruksarbeid løftes til en hovedsak i forslaget til arbeidsprogram.

Tekst: KRISTIAN SKJELLUM AAS
ka@naturvernforbundet.no

Landsstyrets forslag til arbeidsprogram for 2016 og 2017 er klart. Forslaget skal behandles på landsmøtet før det er endelig godkjent, men i landsstyret er det stor enighet om hovedsatsingsområdene, som har fått navnene «Naturen – livsgrunnlaget vårt», «Grønt skifte», «Miljøvennlig hverdag» og «En slagkraftig grønn folkebevegelse».

HOVEDSATSIING PÅ MILJØVENNLIG FORBRUK

Punktet om «Miljøvennlig hverdag» er nytt. Etter at Miljøheimvernet ble opprettet i 1991 har forbruksarbeidet ligget under denne organisasjonen. Da etterfølgeren Grønn Hverdag gikk konkurs i 2014, var Naturvernforbundet en av organisasjonene som kjøpte opp boet etter organisasjonen de en gang var med å stifte. Nå tas

arven opp som hovedsatsingsområde for Naturvernforbundet.

- Vi ønsker å engasjere flere i hverdagen. Vi ser at våre svenske kolleger i Naturskyddsföreningen har hatt stor suksess med sitt forbruksarbeid, og at det har engasjert en masse mennesker, sier leder Lars Haltbrekken i Naturvernforbundet rett etter landsstyrets vedtak.

KAMPANJE, NETTSIDER OG TIPS

Innen forbruksarbeidet planlegges det en kampanje for å få folk til å bli bedre til å ta vare på de tingene vi allerede har. Det skal arrangeres minst en regionsamling med miljøvennlig hverdag og grønt forbruk som tema, det er foreslått å utarbeide nettsider med tips til hvordan lokallag skal kunne jobbe med dette, samt forbrukstips og informasjon om hvordan man kan leve

mer miljøvennlig og unngå miljøgifter. Samtidig er det foreslått at Naturvernforbundet skal arbeide med grønne skatter frem mot stortingsvalget i 2017.

VIL TIL LAVUTSLIPPSSAMFUNNET

Innen naturvern skal det satses på en kampanje om naturens mangfold og tjenestene naturen gir oss mennesker. Innen «Grønt skifte» er det foreslått en kampanje som skal komme med konkrete tiltak for en overgang til lavutslippssamfunnet, samtidig som arbeidet mot åpning av nye områder for oljeboring og arbeidet med energisparing videreføres. Det skal også satses mye på verving, og landsstyret foreslår et mål om å øke medlemstallet med 4000, fra dagens 22 000 til 26 000 i 2017.

Arbeidsprogrammet vedtas endelig på landsmøtet i Sarpsborg i november i år.

Vil avvikle kullindustrien på Svalbard

Landsstyret til Naturvernforbundet vedtok en uttalelse om Svalbard på sitt møte i juni. Der foreslår de at det snarest tilrettelegges for avvikling av norsk kullindustri de neste to år. De ønsker også at det iverksettes halvstatlige prosjekter som kan gi nye arbeidsplasser på Svalbard basert

på ny teknologi og entreprenørskap i forlengelse av internasjonale arktiske forsknings- og utviklingsallianser. På lengre sikt må det arbeides intenst tverrpolitisk med å finne alternative løsninger som kan gi økologisk bærekraftig vekst som ikke ødelegger klima og naturmiljø, skriver de i uttalelsen.

Forhåndsbetaling med faktura

Da vi har opplevd at mange kunder i nettbutikken velger å betale med faktura, men ikke gjør opp for seg, har Naturvernforbundet i samarbeid med Aksess & Daylight AS som drifter nettbutikken sett seg nødt til å forhåndsfakturere de som velger å betale med faktura. Det betyr at du må betale før varene sendes. Varene vil sendes så fort betalingen er registrert. Det er selvfølgelig mulig å betale med kort i nettbutikken om dette er et bedre alternativ for deg.

Silje Lundberg er ny leder for Naturvernforbundet i Troms. Foto: LUKA TOMAC, FRIENDS OF THE EARTH

Lundberg ny Troms-leder

Silje Lundberg, tidligere leder i Natur og Ungdom, er valgt til leder for Naturvernforbundet i Troms. Lundberg etterfølger Ragnhild Sandøy. I Østfold er Trine Strømme ny leder, i Finnmark er Leif Wasskog valgt til det samme, mens i Hedmark er Thomas Cottis ny kontaktperson for fylkeslaget.

Hva er din søndag?

Kampanjen #minsøndag har fått god respons på sosiale medier. Søndagsåpne butikker vil gi mer forbruk, mer bilkjøring til og fra kjøpesentre og vil være negativt for lokale småbutikker som allerede er hardt presset økonomisk. Støtt kampanjen ved å ta et bilde av din søndagsaktivitet og legg den ut på Facebook, Twitter eller Instagram med emneknagg #minsøndag, og se innkomne bidrag på www.minsondag.no.

Motorvei i turområder

Både i Arendal og i Kristiansand er det planlagt bygging av ny E18 rett gjennom byenes nærturområder. Naturvernforbundet vil gjerne bruke Friluftslivets år til å hindre nedbygging av slike områder, og i Kristiansand ble det arrangert en tur mot motorveiplanene. 400 mennesker deltok, og krevde at veien enten måtte flyttes eller skrinlegges.

«Veien vil føre til økt biltrafikk og dermed høyere klimagassutslipp og mer sve-

vestøv. Vi ønsker ikke å ofre verdifulle friluftsområder bare fordi noen vil kjøre i 110 km/t fra Varoddbroa til Søgne», skriver fylkeslaget på sin nettside.

Talen for dagen ble holdt av sogneprest Sigmund Kruse i Hellemyr menighet, som var klar i sin oppfordring om å ta vare på skaperverket.

– Jesus kjørte ikke bil, sa presten med et glimt i øyet.

Miljøringpris til Schulze

Naturvernforbundets giftjeger og marinbiolog Per-Erik Schulze er tildelt Miljøringenprisen for 2015. Schulze får prisen for alt han har gjort, fra tønnegraving på 1980-tallet til arbeid med forurensede sedimenter.

Per-Erik Schulze med Miljøringenprisen 2015.

FOTO: KRISTIAN SKJELLUM AAS

Regnskogfibre i norske barnebøker

Regnskogfondet har funnet fibre fra regnskogtømmer i nær halvparten av barneøkene de undersøkte. Bøkene er produsert i Kina, som er storimportør av tømmer og papirmasse fra Indonesia, hvor det årlig hogges enorme regnskogsområder for å møte den globale etterspørselen etter papir. Regnskogfondet har kun foretatt stikkprøver, og det er derfor all grunn til å tro at det finnes store mørketall. Lignende undersøkelser i andre europeiske land

og USA viser at det er et utbredt problem at barnebøker trykkes på papir laget av regnskog.

– Det er synd at barns gode leseopplevelser får alvorlige konsekvenser for regnskogen. Slik papirindustrien holder på må eventyrene snart skrives om til at Postmann Pat kjører tømmerbil i regnskogen, eller at Rødhette ikke har noen skog å gå gjennom til bestemors hus, sier Lars Løvold, daglig leder i Regnskogfondet.

Landsmøte i november

Vil du være med og bestemme hva Naturvernforbundet skal arbeide med de neste to årene? Vedta politiske uttalelser, møte likesinnede, diskutere natur og miljø, velge ledelse og bli inspirert til videre arbeid til beste for naturen og miljøet?

I år er det tid for landsmøte i Naturvernforbundet igjen. Årets landsmøte vil bli holdt i Sarpsborg i Østfold, fra 6. til 8. november. Alle aktive lokallag i Naturvernforbundet kan sende én delegat til landsmøtet. I tillegg har fylkeslagene delegasjoner som varierer fra 2 til 6 personer, alt etter medlemstall. Som den storfamilien vi er skal også våre barn og søstre høres, så Natur og Ungdom, Miljøagentene og Regnskogfondet er også representert.

Det vil bli kultur, underholdning

og god mat i tillegg til saksbehandling, møter, diskusjoner, uttalelser, valg og sosialisering. Landsmøtegeneral Randi Alsos lover et inspirerende og godt landsmøte.

– På landsmøtet i november møtes miljøvernere fra hele landet for å bestemme hva som er de viktigste sakene for Naturvernforbundet i tiden framover. Jeg gleder meg til spennende program og inspirerende diskusjoner, sier Alsos.

Konkurransen utstilling på toppen

Naturvernforbundets fotokonkurransen i jubileumsåret 2014 nådde sitt høydepunkt da vinnerbildene ble utstilt på Finse i palmehelgen.

Tekst: HONORIA BJERKNES HAMRE
redaksjonen@naturvernforbundet.no

Konkurransen i 2014 hadde fire økter: Naturglede vinter, vår, sommer og høst. Vi fikk tilsendt rundt 150 bilder til hver økt, og av disse valgte en jury ut 3 vinnerbilder slik at vi hadde 12 vinnerbilder til slutt. Det var disse 12 bildene som ble forstørret og fraktet til fjells, og utstilt på hotellet Finse 1222.

Og hvorfor Finse? Finse 1222 ga en oss en premie til førstepremievinneren, denne var et helgeopphold for to personer på hotellet. NSB ga reise med toget. Blant de tolv vinnerne valgte juryen ut det bildet vi likte aller best.

Førstepremievinneren ble Atle Heland fra Valen i Kvinnherad med bildet Full fres. Han og kona Anita Lie valgte palmehelgen til oppholdet på Finse. Der ble utstillingen åpnet palmelørdag med «sprudlevann» og taler ved hotelleier Trygve Normann og undertegnede, og til stor applaus fra publikum for vinner Atle og alle de fine og morsomme naturbildene.

Jury medlem og artikkel forfatter Honoria Bjerknes Hamre med fotokonkurransvinner Atle Heland på Finse.

Det ble laget to like utstillinger av vinnerbildene, sponset av Japan Photo. Utstillingen på Finse vil bli fraktet til Naturvernforbundets kontorer i Oslo. Den andre er hos Naturvernforbundet Hordaland i Bergen. Utstillingene skal være vandretstillinger, bildene er festet til

isopor og er lette å frakte. Fylkes- og lokallag som vil bruke fotoutstillingene til å reklamere for arbeidet sitt, kan henvende seg til Natur & miljøes redaksjon på e-post redaksjonen@naturvernforbundet.no. *Artikkel forfatteren er jury medlem og pådriver for konkurransen.*

Ofrer fjorden

Regjeringen har bestemt seg for å ofre Førdefjorden til gruveindustrien. – Ikke uten kamp, sier Naturvernforbundet, som klager inn beslutningen til EØS-domstolen ESA for brudd på EUs vanndirektiv.

Tekst: KRISTIAN SKJELLUM AAS
ka@naturvernforbundet.no

– Regjeringens vedtak får store miljøkonsekvenser for den reine og rike Førdefjorden. Vi mener tillatelsen bryter EU-reglene vi har sluttet oss til og som har som mål å skaffe oss renere vann, sier leder Lars Haltbrekken i Naturvernforbundet. Sammen med en rekke miljøorganisasjoner, Den Norske Turistforening, Norske Lakseelver, Norges Kystfiskerlag og Norges Jeger- og Fiskerforbund klager de beslutningen inn for ESA.

Motstanden mot å dumpe gruveavfall i Førdefjorden har vært enorm siden Regjeringens beslutning ble kjent. I slutten av mai ble det holdt markering utenfor Stortinget, med flere hundre deltakere, Fjordfiskerens festbord, musikk, appeller og sang. Den lokale aksjonsgruppa Vevring og Førdefjorden Miljøgruppe arrangerte markeringen sammen med Natur og Ungdom og Naturvernforbundet, og fikk støtte fra en lang rekke politiske organisasjoner.

Saken har vært forsøkt tatt opp i Stortinget, men et flertall bestående av regjeringspartiene og Arbeiderpartiet ønsket ikke å behandle saken på nytt.

– Jeg skal bruke alle mine midler som Stortingsrepresentant for å sikre Førdefjorden. Dette er en sak som hører 1960-tallet til. Jeg trodde vi var ferdig med slike ting, sa Venstres leder Trine Skei Grande på et folkemøte om saken i Førde.

Folkemøtet fylte festsalen i Førde. Også i Vevring, den lille kunstbygda som ligger rett ved Engebøfjellet der gruva skal etableres, har det vært protestmarkeringer og aksjoner.

– Vi har opplevd den svarte fredagen, men vi skal klage over Regjeringens vedtak. Det er snart valg i Norge. Ingen i dette landet kan leve med en regjering som

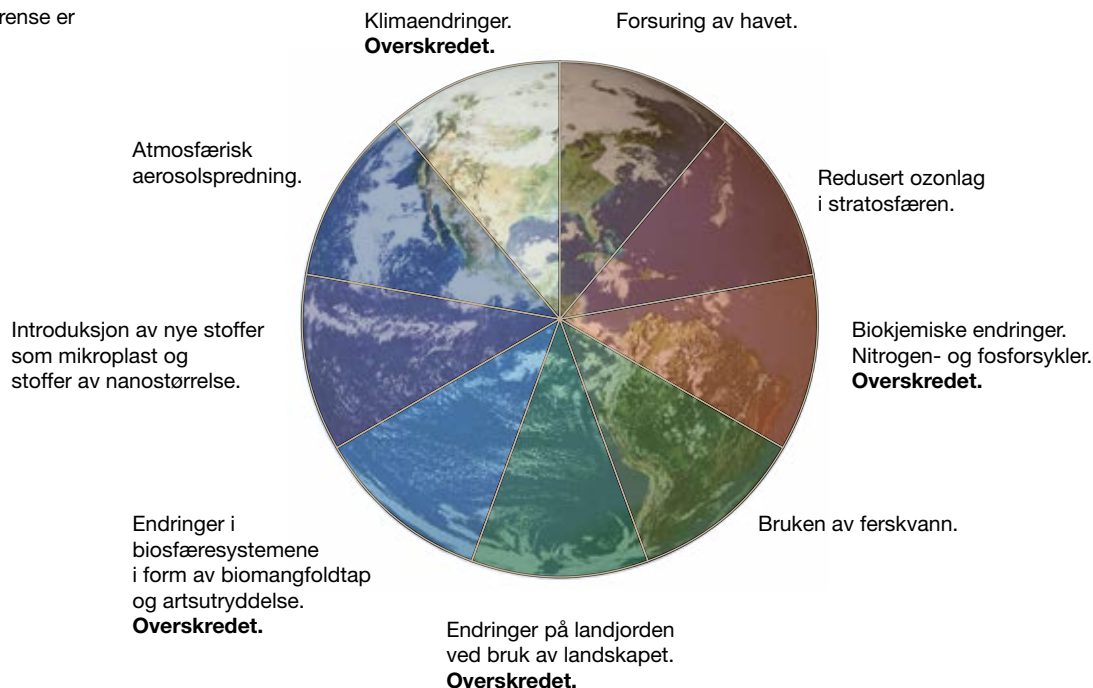
Anne-Line Thingnes Førsumund er talsperson for Vevring og Førdefjorden Miljøgruppe, og sitter i Naturvernforbundets gruveutvalg. Hun er fast bestemt på å stoppe planene om gruveavfallsdumping ved hjemstedet Vevring.

FOTO: JORUNN VALLESTAD

vil ødelegge fjordene våre. Ikke én eneste fra Regjeringen har vært her på besøk, de har ikke sett det fantastiske landskapet her eller satt seg inn i næringene knyttet til fjorden. I stedet har de knyttet seg til

en liten klubb fra gruvnæringen. Det vil vi aldri akseptere, sa Anne-Line Thingnes Førsumund i Vevring og Førdefjorden Miljøgruppe til de framtrøtte i Vevring, ifølge Dagbladet.

Figur 1 viser hvor jordens tålegrense er overskredet.

GRAFISK: KETILL BERGER/FILM & FORM, DONKEYHOTTEY/CC/FLICKR.COM

Når klodens grenser overskrides

KRONIKK

Av BREDO BERNTSEN

En helt ny og aktuell vitenskapelig rapport peker på at kloden i dag er i alvorlig ubalanse. Det påpekes at den økonomisk/materielle og befolkningsmessige veksten nå utvilsomt overskrider det klodens økosystemer tåler. Det såkalte økologiske fotavtrykket – definert som forbruket per individ ganget med antall mennesker – har nådd et nivå som er helt ødeleggende. De moderne samfunn lever rett og slett over evne!

TÅLEGRENSENER

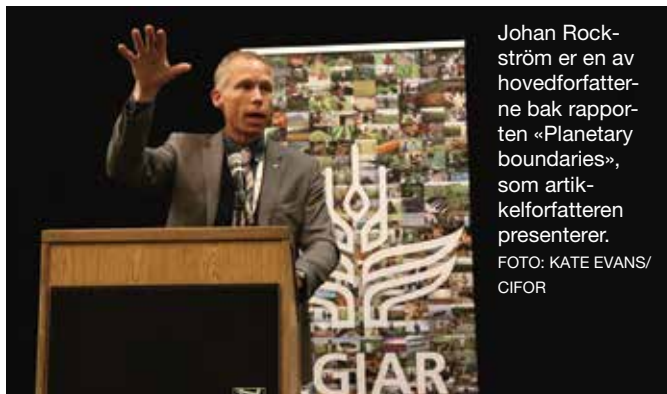
En omfattende rapport, som nylig er publisert i det anerkjente tidsskriftet *Science* (16.1.2015) av 18 forskere, vurderer og oppdaterer det som ligger i begrepet *Planetary Boundaries* – de globale tålegrensene. (Se også: Stockholm resilience centre planetary boundaries). Dette ble opprinnelig publisert som artikkel i 2009 i *Nature* av en gruppe naturvitere ledet av Johan Rockström fra Stockholm Resilience Centre og Will Steffen fra Australian National University. Gruppen tok utgangspunkt i det faktum at siden den industrielle revolusjon er det *menneskets atferd* som nå skaper dramatiske endringer i det globale miljøet.

Den oppdaterte rapporten bygger på en rekke vitenskape-

lige publikasjoner som alle grundig har vurdert omfanget av de nevnte tålegrensene – i alt ni. I dette pionérarbeidet er det altså miljøsituasjonen for *kloden som helhet* forskerteamet har tatt for seg. Det er ikke som man kan få inntrykk av – i dagens miljødebatt – at klimaet er alle problemers mor. Det er helt klart at klimaproblemene er alvorlige, det erkjennes jo til fulle i denne rapporten, men det må ikke føre til at man glemmer *bredden* i alle de menneskeskapte aktivitetene som nå til sammen presser naturmiljøet. Det er det som er budskapet fra de 18 forskernes side!

TIDLIGE ADVARSLER

I årevis har jo seriøse forskere vært ute med advarsler og pekt på at det er grenser for vekst fordi vi faktisk har kun én klode. La oss nevne bare tre av dem: Paul R. Ehrlich: *The Population Bomb* (1968) og Georg Borgström: *Grenser for vår eksistens* (1969). Mest oppsikt og debatt vakte nok boken *Limits to Growth* (1972) utgitt av en gruppe forskere knyttet til Massachusetts Institute of Technology. Men disse bøkene og rapportene ble likevel aldri tatt helt på alvor – til det var fremskrittstroen for bastant, enten den var tuftet på sosialdemokratisk håp om de evige tekniske fremskritt eller liberalistenes drøm om konkurransesamfunnet som alle problemers løsning. Og senere trøstet mange seg med Brundtland-kommisjonens rapport: *Vår felles framtid* (1987) som mente at veksten kunne fortsette i form av det nokså diffuse begrepet «Bærekraftig utvikling». Men det forutsatte konkret blant annet at biomangfoldet ble bevart og klimaproblemene løst. Det har jo slett ikke

Johan Rockström er en av hovedforfatterne bak rapporten «Planetary boundaries», som artikkelforfatteren presenterer.
FOTO: KATE EVANS/ CIFOR

skjedd – snarere tvert imot – og nå viser helt oppdaterte undersøkelser at grensene på mange områder allerede er overskredet.

TÅLEGRENSENE I NYTT LYS

I den nye rapporten blir de nevnte globale tålegrensene satt i et kritisk søkelys: 1: Klimaendringer 2: Endringer i biosfæresystemene i form av biomangfoldtap og artsutryddelse 3: Redusert ozonlag i stratosfæren 4: Forsuring av havet 5: Biokjemiske endringer – fosfor- og nitrogensyklus 6: Endringer på landjorden – eksempelvis avskogning 7: Bruken av ferskvann 8: Atmosfærisk aerosolspredning – d.e. mikroskopiske partikler i atmosfæren som påvirker klima og levende organismer 9: Introduksjon av nye stoffer som radioaktivt materiale, stoffer på nanostørrelse og mikroplast. (Se figur 1).

Forskerne konkluderer med at kloden er i ubalanse. De slår fast at hele fire slike tålegrensene av de nevnte ni, allerede er overskredet på grunn av menneskelig påvirkning: 1: Klimaendringer 2: Endringer i biosfæresystemene. 5: Biokjemiske endringer og 6: Endringer på landjorden.

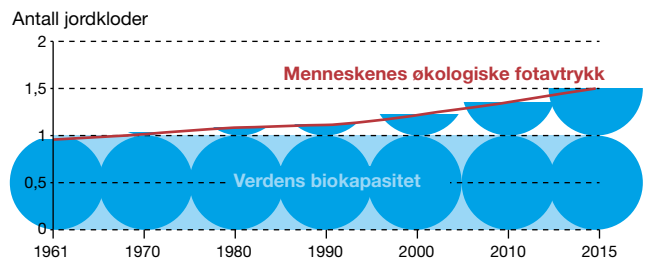
Alt dette kan føre til at forholdene på kloden utvikler seg i negativ retning for menneskeheten. Men forskermiljøet mener også at med denne rapporten vil samfunnet, politisk og sosialt, ha muligheter til å endre kursen i tide.

En forsker som er helt sentral i arbeidet med disse problemstillingene er den nevnte professor Johan Rockström. Kjent for blant annet boken (sammen med Anders Wijkman) : *Bankrupting nature: denying our planetary boundaries*. Routledge 2012. Han er leder for Stockholm Environmental Institute og Stockholm Resilience Centre – Sustainability Science for Biosphere Stewardship.

I årene fremover blir det knapphet på mat, ferskvann og redusert biomangfold som vil skape alvorlige politiske og sosiale problemer for samfunnsutviklingen

EREMOZOIKUM

Det var den kjente amerikanske biologen Edward O. Wilson som i boken *The Diversity of Life* (1994) skapte ordet *eremozoikum*. Der peker han på at vi kan risikere å gå inn i det han kaller «ensomhetens tidsalder». Dette fordi økosystemene bryter sammen, og tallrike medskapninger – planter som dyr – kan forsvinne for alltid. Menneskene blir alene igjen med sine milli-

Figur 2 viser at vi nå bruker ressurser tilsvarende halvannen jordklode.
GRAFIKK: KETILL BERGER, FILM & FORM

arder på en nedslitt, forurenset, biologisk lutfattig klode. Paleontologen Richard Leakey er inne på det samme i boken *The Sixth Extinction. Biodiversity and its Survival*(1995). Menneskets ustoppelige ekspansjon og naturrasering truer nå med å utrydde halvparten av verdens arter, advarer Leakey.

Rundt tyve år etter disse advarslene kommer nå WWF (World Wide Fund for Nature) med den konklusjonen at tilstanden for klodens biomangfold i dag er verre enn noensinne. Det presenteres i WWF International: *Living Planet Report 2014*. Her vises det at det fra 1970 og til 2010 er bestanden av antall arter av pattedyr, fugler, krypdyr, amfibier og fisk halvert – altså i løpet av 40 år. Dette er basert på utviklingen i 10 380 populasjoner av 3038 arter innen de nevnte artsgruppene. Tap og ødeleggelse av dyrenes arealer og leveområder, og rovdrift i form av jakt og fiske, er hovedgrunnen til den dramatiske nedgangen i klodens biomangfold. Det hele utvikler seg åpenbart mot «ensomhetens tidsalder». Dette bekrefter hvor relevant det er når en av de delene av *Planetary Boundaries* som påstås overskredet, er nettopp pkt. 2: *Endringer i biosfæresystemene i form av biomangfoldtap og artsutryddelse!*

Når det gjelder det økologiske fotavtrykket så har altså menneskene i mer enn 40 år i sin bruk av naturen tatt mer ut enn den makter å fornye. Slik WWF ser det, trenger menneskene faktisk halvannen jordklode med det presset mot naturen som nå bare øker. Overforbruket skjer ved at skogen hogges hurtigere enn gjenveksten, det fanges mer fisk enn det havet produserer, og det slippes mer karbon ut i atmosfæren enn det skog og hav kan ta opp i seg.

Hva er så situasjonen i dag? Jo, WWFs rapport viser altså at halvannen jordklode er det som nå kreves av menneskeheten. I mer enn 40 år har menneskenes etterspørsel etter arealer og råstoffer overskredet jordklodens biokapasitet – mengden biologisk produktive land- og sjøområder som er i stand til å produsere disse ressursene. I årene fremover blir det knapphet på mat, ferskvann og redusert biomangfold som vil skape alvorlige politiske og sosiale problemer for samfunnsutviklingen (Se figur 2).

Utviklingen videre? Som WWF tidligere har rapportert, på *Earth Overshoot Day*, vil vi innen midten av dette århundret trenge like mange ressurser som tre jordkloder kan produsere i løpet av ett år, om vi fortsetter på samme vis som i dag, med en stadig økende befolkning og økende økonomisk vekst. I hele 86 land i verden er nå forbruket av naturressurser i året høyere enn det økosystemene makter å gjenopprette i løpet av året!

Naturvernforbundet 1985-1995

Vi set stor pris på Natur & miljø sin reportasjeserie om Naturvernforbundets historie gjennom 100 år. Den er omfattande og dermed viktig, og reportasjane har gjeve oss oversyn over viktige saker og milepælar i naturvernarbeidet.

Vi forstår at det ikkje er mogleg å ta med alle saker forbundet arbeidde med i reportasjane. Det gjeld og i reportasjen om tiåret 1985-1995. Likevel vil vi gjerne supplere med nokre av sakene og litt om medlemsinnsatsen kringom i landet som kom til å utvide organisasjonen sine arbeidsområder og dermed prege forbundet i denne perioden.

Ei av dei sentrale utvidingane av Naturvernforbundets innsatsområde var arbeid med hav og kyst. Rundt 1990 skjedde det fleire skipsforlis langs norskekysten. Då etablerte forbundet samarbeid med Friends of the Earth sin representant i FNs Internasjonale Maritime Organisasjon (IMO) i London, og sekretariatet fekk ein eigen fagansvarleg på dette saksfeltet, Sveinung Oftedal. Han leiar i dag den norske miljødelegasjonen til IMO. Naturvernforbundet sentralt og fylkeslag langs

Arbeidet med hav og kyst ble formalisert i perioden 1985-1995, skriver artikkelforfatterne. Arbeidet har senere blitt videreført, blant annet gjennom kampanjen «Levende kyst». Bildet viser dykking under Naturvernforbundets miljøfestival i 2012, under ledelse av marinbiolog Per-Erik Schulze.

FOTO: KRISTIAN S. AAS

kysten arbeidde saman med Norsk Losforbund og andre, og etter nokre år fekk Noreg eit langt strengare regelverk og sikkerheitskrav for skipsfart langs kysten.

Det nye Kystutvalget la ned eit omfattande arbeid, mellom anna med oljevernberedskapen, noko som medverka til at norske myndigheter oppdaterte heile beredskapssektoren. På denne tida hadde Naturvernforbundet også eit eige Nordsjøkontor i Bergen der fagfolka våre arbeidde breitt med marint miljø og med konkrete saksområder knytt til miljøtilhøva i Nordsjøen. Barentshavkontoret, med base i

Steigen, gjekk tungt inn i fiskerisaker. Begge kontora kom til å få betydeleg innflytelse på utviklinga på sine fagfelt og arbeidsområder.

Fire kystrelaterte einskildsaker kan også nemnast: kvalfangst, algebløming i Skagerrak, selinvasjon i Nord-Noreg og utslipp av ballastvatn. Alle desse fekk stor merksemd. I ettertid fekk vi vite at landstyrets støtte til norsk vågekvalfangst var avgjerande for at Regjeringa gav løyve til å ta opp att denne tradisjonelle fangsten, til store internasjonale protestar.

På denne tida var lakseoppdrett på veg

Rovdyrforvaltning og etikk

Dette er eit innlegg eg har tenkt på lenge. Nå er det nettopp kome opp på nytt kor vanskeleg det er med forvaltninga av rovdyrforliket. På nettsida til NRK 3, april protesterer Lars Haltbrekken på at det vart nytta helikopter for å lokalisere og skyte bjørnen i Hattfjelldal. Overskrifta kan gje inntrykk av at det er betre å skyte eit dyr dersom det ikkje er svekka. Pussig! Indirekte må den her protesten forståast slik at ein bare kan støtte forliket på visse vilkår. Ofte ser det ut til at Naturvernforbundet bare støt forliket når staten forvaltar det minst mulig effektivt. Liknande protest kjem og alltid når det er blitt gjort avlaving av jervetispe med yngling. Dette blir oftast gjort ved at ein finn hiet og at heile kullet med mor blir tatt der. Det blir påstått at dette ikkje er god dyreetikk. God dyreetikk krev at avlaving (drap) av dyr skal skje

mest mulig effektivt og med minst mulig påføring av smerte. Ved all jakt der ein skyt på dyr i bevegelse er det mulighet for skadeskyting. Dette fører til forlenga plage for dyret og ekstra bruk av ressursar. For dei som driv med mjølkeproduksjon, enten det er frå ku eller geit, er det god etikk at kalvar og kje ofte får eit kort liv. Det er uetisk å la dyr leve opp dersom ein verken har fôr eller plass.

Det er og sjølsagt at dersom forliket skal ha legitimitet må reguleringa av rovdyr bli gjort mest mulig effektivt og ikkje med mest mulig bruk av ressursar. Det betyr og at kontroll av antal og førekomst helst ikkje bør bli blanda saman med anna form for kommersiell jakt.

Det er jo greitt at Naturvernforbundet ikkje syns at rovdyrforliket er godt nok for at Norge skal kunne forvalte dei store rovdyra på ein bærekraftig måte. Ein

må gjerne klage på forliket så ofte som det er høvleg anledning, og dersom retninglinene for forvaltning blir brotne. Men det er ikkje det same som å krevje at staten ikkje skal gjøre det som er nødvendig for at forliket skal bli respektert. Om Naturvernforbundet gir inntrykk av å ikkje respektere forliket, spelar vi jo ballen rett i fanget til alle dei som på ulovleg vis vil skyte alle rovdyr uansett. Synet på etikk ved avlaving av dyr som ofte har kome fram, er nok uttrykk for ein etikk som eg trur dei fleste som har halde på med husdyrhald stiller seg undrande til. Naturvernforbundet skal passe seg for å skape større avstand til folk i distrikta enn det allereie er.

Magne Vågsland

Medlem av styret i Naturvernforbundet i Sør-Trøndelag

inn langs kysten. Dette saksområdet kom til å bli eit stort arbeidsfelt for Naturvernforbundet, særleg fordi denne cowboy-industrien fekk høve til å spreie seg og erobre fellesskapets naturkvalitetar og areal på ein måte vi aldri tidlegare hadde sett. Naturvernforbundet engasjerte seg både sentralt og ute i lokal- og fylkeslaga langs kysten. Sjølv om det i einskildsaker blei oppnådd ein del, må vi vel likevel kunne seie at denne industrien diverre får lov til å halde på med sine omfattande naturøyeleggingar den dag i dag. Her har Naturvernforbundet mykje å henge fingrane i framover.

I 1989, etter at Naturvernforbundet ikkje makta å hindre at vinter-OL 1994 blei lagt til Lillehammer, starta fylkeslaget i Oppland «Prosjekt Miljøvennlig OL». Dette 5-årige prosjektet med ei finansieringsramme på rundt fem millionar kroner, var Naturvernforbundets til då største. Vi hadde eige OL-kontor på Lillehammer. Der kom alle dei store internasjonale media på besøk og rapporterte om nybrottsarbeidet med miljø i OL. Medarbeidarane våre påverka IOC-leiinga såpass at miljø blei formelt proklamert som ein ny, tredje dimensjon i tillegg til idrett og kultur i dei olympiske leikane, og IOC starta arbeidet med å utvikle miljøkriterier for framtidige OL-arrangement. Kven blei hyra inn til IOC for å gjere dette arbeidet? Jau, Naturvernforbundets prosjektleiar Olav Myrholt, som saman med dei andre involverte hadde utarbeidd grundige miljøkrav til OL på Lillehammer og vist konkret korleis dette kunne gjennomførast i praksis.

Naturvernforbundet gjekk også gjennom organisatoriske endringar, og i 1993 fekk forbundet sin første heiltidsengasjerte, valgte leiar. I tillegg auka det internasjonale arbeide utover desse åra. Vi blei medlem av Friends of the Earth International, og store hendingar i verda rundt oss kom til å engasjere forbundet.

Likevel var det summen av dei lokale og sentrale sakene som prega forbundets stilling i samfunnet i denne 10-årsbolken av Naturvernforbundets historie, som, etter eit utbytterikt landsmøte i Florø i 1995 med Thor Heyerdahl som heidersgjest, blei avslutta i optimisme.

Av **Kåre Olerud** og **Stein Malkenes**

Tidlegare informasjonsleiar og tidlegare leiar Naturvernforbundet

Hiv sjiten. I Førdefjorden.

«Det trengs en ny giv i miljøpolitikken. Under dagens regjering har klassisk naturvern blitt nedprioritert.» Dette sa Erna Solberg rett før stortingsvalget i 2013 til bladet du sitter med i hånda. Naturen ville bli taperen om Stoltenbergs regjering ble gjenvalgt.

Jeg lurer på hva de sier nå, fiskene i Førdefjorden, krabbene og krepsen. De som gir liv i en rein og rik fjord. De har blitt degradert. De er nå et stykke fin natur ofret på gruveselskapets alter. Ifølge statsministeren er det ikke noe annet det dreier seg om. Et stykke pen natur som må ofres om vi skal skape arbeidsplasser i gruveindustrien.

Statsministeren sier ingenting om å bevare livet i den livgivende fjorden. Hun sier ingenting om de 60 bedriftene langs fjorden som omsetter for mer enn 17 milliarder i året og som frykter for konsekvensene av søppelanlegget til gruveselskapet.

Førdefjorden har stått på pinne for folk på Vestlandet i generasjoner. Gitt dem tjenester i form av rein og sunn mat, helt gratis. Takken er at Regjeringen behandler den som verdiløs. Hadde den enda sendt regning for de enorme mengdene fisk og annen sjømat den har produsert i årenes løp ville Regjeringen kanskje sett verdien i den.

I et dokument fra Stortinget skriver selv Høyre og Framskrittspartiet at det er hensynet til gruveselskapets økonomi som er avgjørende.

Det siste halvåret har det vært ført en offensiv mot naturen fra Regjeringens side

Gruveselskapene ønsker en billigst mulig løsning for avfallet. Derfor blir Førdefjorden en søppel-plass.

Etter Regjeringens vedtak har vi opplevd en storm av protester fra varme forsvarere for de norske fjordene. For dette dreier seg ikke bare om Førdefjorden, det dreier seg om Repparfjorden, om Bøkfjorden og er egentlig et spørsmål om hvordan vi skal ta vare på livet i fjordene.

Det siste halvåret har det vært ført en offensiv mot naturen fra Regjeringens side. Flytting av iskanten for å gi plass til mer oljevirksomhet, tillatelse til å kjøre snøskuter i naturen, mer penger som forlenger kulldriften på Svalbard, opphevelse av forbudet mot blyhagl – for å nevne noen saker.

Men lyspunkter finnes! Over 7000 personer sendte epost til sine stortingsrepresentanter og ba dem stemme mot liberaliseringen av snøskuterreglene. Over 1500 har sendt høringsuttalelse til Regjeringen mot søndagsåpne butikker og mange har delt bilder under emneknaggen #minsøndag på sosiale medier. Flere tusen har engasjert seg for Førdefjorden rundt om i landet.

Når Regjeringen har tungt for å høre på de faglige rådene får vi mobilisere folk. Og folk vil gjerne delta. Denne mobiliseringen gir resultater. Som da Stortinget enstemmig vedtok å trekke oljefondet ut av kullindustrien.

Lars Haltbrekken
leder i Naturvernforbundet

Naturvernforbundet

Mariboegate 8, 0183 Oslo, Norge

☎ 23 10 96 10

✉ naturvern@naturvernforbundet.no

Nett: www.naturvernforbundet.no

Kontingent: Hovedmedlem 200,- første år, så 390,-
Familiemedlemskap: 300,- første år, så 450,-
Se www.naturvernforbundet.no/memlem for mer informasjon om medlemskap

ØSTFOLD: ✉ ostfold@naturvernforbundet.no

Leder: Trine Strømme. ☎ 930 63 376

OSLO OG AKERSHUS: ✉ noa@noa.no ☎ 22 38 35 20.

Leder: Gjermund Andersen. Kontorleder: Maria Andersen

HEDMARK: ✉ hedmark@naturvernforbundet.no

Kontaktperson: Thomas Cottis. ☎ 905 59 796

OPPLAND: ✉ oppland@naturvernforbundet.no

Leder: Paul Lindviksmoen. ☎ 995 50 886

BUSKERUD: ✉ buskerud@naturvernforbundet.no

Fylkessekretær: Per Øystein Klunderud. ☎ 32 75 05 04

VESTFOLD: ✉ vestfold@naturvernforbundet.no

Fylkessekretær: Hans I. Nesse. ☎ 33 31 33 42

TELEMARK: ✉ telemark@naturvernforbundet.no

Leder: Tormod Svartdal. ☎ 481 47 322

AUST-AGDER: ✉ austagder@naturvernforbundet.no

VEST-AGDER: ✉ vestagder@naturvernforbundet.no

Fylkesleder: Peder Johan Pedersen. ☎ 456 05 646

ROGALAND: ✉ rogaland@naturvernforbundet.no

Daglig leder: Håkon Fossmark. ☎ 51 52 88 11.

HORDALAND: ✉ hordaland@naturvernforbundet.no

Daglig leder: Nils Tore Skogland ☎ 55 30 06 60

SOGN OG FJORDANE:

✉ sognfjordane@naturvernforbundet.no

Leder: Marit Vøien Nes. ☎ 975 88 502

MØRE OG ROMSDAL:

✉ moreromsdal@naturvernforbundet.no

Leder: Øystein Folden, ☎ 71 53 33 31, 918 12 542

TRØNDELAG: ☎ 73 51 52 24

Regionssekretær: Anne Kolstad,

✉ ak@naturvernforbundet.no, ☎ 924 93 809

Leder Sør-Trøndelag: Steinar Nygaard. ☎ 976 13 429

Leder Nord-Trøndelag: Rune Logstein. ☎ 938 04 339

NORDLAND: ✉ nordland@naturvernforbundet.no

Leder: Erling Solvang. ☎ 952 54 075

TROMS: ✉ troms@naturvernforbundet.no

Leder: Silje Lundberg. ☎ 913 31 729

FINNMARK: ✉ finnmark@naturvernforbundet.no

Leder: Leif Wasskog, ☎ 922 46 604

KOORDINATOR NORD-NORGE: Geir Jørgensen,

✉ gj@naturvernforbundet.no. ☎ 940 15 235.

NATUR OG UNGDOM: ✉ info@nu.no ☎ 23 32 74 00.

Web: www.nu.no. Leder: Arnstein Vestre

Ta kontakt med organisasjonsavdelingen dersom listen skal endres. ☎ 23 10 96 33.

✉ medlem@naturvernforbundet.no

Et deprimerende resultatet av fire års etterforskning?

Avgjørelsen om å trekke tilbake boten til Sydvaranger gruve (SVG) for deres ulovlige utslipp i 2010 er uforståelig. Det er skammelig at bedriften nekter å betale en bot som var en brøkdell av bonusen til de ansvarlige direktørene, når forbrytelsen er så klar.

Det holder ikke som unnskyldning at KLIF (nå Miljødirektoratet, red.anm.) senere fjernet sikringsbestemmelser og gjorde det som var forbudt i 2010 lovlig å gjøre i dag. Det var forbudt da det ble gjort, og slik risikoadferd som SVG har vist kan ikke godtas. Det må reageres.

Sydvaranger gruve AS ble i 2010 anmeldt fordi de hadde overtrådt utslippstillatelsen og sluppet ut kjemikalier som de ikke hadde tillatelse til å bruke. Det nye kjemikallet het Magnafloc 1707, og skilte seg sterkt fra de godkjente midlene. Den nye hovedkomponenten ble av Havforskningsinstituttet (HFI) ansett som «meget giftig for vannlevende organismer», og produsenten av middelet sa at det «kan forårsake uønskede langtidsvirkninger for vannmiljøet». Både HFI og Fylkesmannen advarte sterkt mot å gi utslippstillatelse for Magnafloc 1707. Med de sterke indikasjonene som forelå på at stoffet var giftig, utsatte SVG fjorden for en uakseptabel og ulovlig risiko. En slik sjanseløst skal en ikke ta, og det er ulovlig selv om det i ettertid skulle ha vist seg at det gikk bra. Det vet vi ennå ikke.

SVG er altså skyldig i brudd på en utslippstillatelse, og dermed på forurensningsloven. For å kunne bytte et godkjent kjemikalium med et nytt, skulle bedriften først dokumentere at det nye kjemikallet ikke var farlig, og i hvert fall ikke verre enn det første. Det gjorde de ikke, og selv et-

ter tre måneder klarte de ikke å fremlegge dokumentasjon som fjernet tvilen og som KLIF kunne godkjenne.

Vi mener at KLIF/Miljødirektoratet har gjort en dårlig jobb i denne saken. De fulgte ikke såpass med at de registrerte bytte til nytt kjemikalium, på tross av at gruva selv i en skriftlig rapport fortalte hva de hadde gjort. Først etter at saken var anmeldt, kom KLIF på «uventet» inspeksjon og «oppdaget» ulovlighetene. Etter det har de som tilsynsmyndighet gjort det ene knefallet etter det andre og fjernet viktige og nødvendige sikringsbestemmelser.

Natur og Ungdom og Naturvernforbundet pekte i 2011 på at KLIFs tillatelse til utslipp av «Magnafloc 1707» i 2010 medfører brudd på flere paragrafer i Naturmangfoldloven ved å ikke vurdere og synliggjøre vurderingen av en rekke sentrale bestemmelser. Det gjelder § 8 – kunnskapsgrunnlaget, § 9 – føre-var-prinsippet, § 10 – økosystemtilnærming og samlet belastning, § 12 – miljøforsvarlige teknikker og driftsmetoder, og at det ikke er lagt tilstrekkelig vekt på § 6 med tanke på generell aktsomhetsplikt. I tillegg har utslippene ført til at tilstanden i Bøkfjorden er kraftig forringet – det er i strid med EUs vanddirektiv og vannforskriften. Det var kanskje ikke så dumt for Miljødirektoratet at saken ble henlagt.

Men det verste er de fremtidige konsekvensene av at lovens håndhever aksepterer forbrytelsen, for hvem vil bry seg om miljølovgivinga i framtida hvis det er fritt fram for å bryte loven?

Gunnar Reinholdtsen

Naturvernforbundet i Finnmark

Om «Kampen mot snøskuterslippet» i nr. 2-2015

Jeg takker for et veldig bra innlegg mot et problem som kommer til å bli større og større i årene som kommer. Fortsett kampen.

Men som pensjonert naturfaglærer mener jeg at det er viktig med begrepene. Fra innlegget «dyre- og fugleliv» og «dyr og fugler». Det samme ble stadig sagt på «Naturmagasinet» før, og da ringte jeg inn til NRK. Fikk et flåsete svar tilbake om at «dyr» var noe man sa.

Jeg tar som en selvfølge at våre øverste naturvoktere som Lars Haltbrekken og Christian Børs Lind er enige i at fugler også er DYR, og hvis man med begrepet dyr mener PATTEDYR, så bør man vel si/ skrive det.

Med naturvennlig hilsen

Lars Hauge
Tønsberg

I vår ble det fjernet sitkagran på Stokkøya i Åfjord, etter initiativ fra grunneiere. Artikkelforfatteren ser for seg en gradvis fjerning av arten fra norsk natur.

FOTO: SVERRE LUNDEMO, WWF

Sitkagran – en versting blant innførte treslag

Sitkagran er det mest plantede innførte treslaget i Norge. Arten stammer fra den amerikanske og kanadiske vestkysten, fra California til Alaska. Den ble innført til Europa på 1800-tallet av den engelske plantejegeren David Douglas (som selvsagt også har æren for introduksjon av douglasgran). Til Norge kom den like før 1900, men hadde liten betydning fram til 1950-tallet på grunn av begrensa tilgang på frø til produksjon. Dette løste seg da norske trær ble frøbærende, og fra 1960 økte utplantingen av sitkagran formidabelt. På det meste ble det planta ut rundt 5 millioner sitkagranplanter i året, og den dekker i dag 500 000 dekar av landet.

Det er ikke vanskelig å forstå at skogbruksinteressene liker arten. Den har langt større tilvekst per år enn vanlig gran og furu, den trives helt opp til Troms og den tåler vind og sjøsprøyt godt. Sitkagran har imidlertid ikke bare positive sider. Det er et rasktvoksende tre som begynner å sette kongler allerede etter 5-10 år. Frøene er små og lette og kan derfor spre seg med god avstand til morplanten. De spirer lett, og særlig langs kysten der vegetasjonen ofte er lav i utgangspunktet har unge granplanter få konkurrenter. Sett i sammenheng med at

antall beitende husdyr i utmark går ned og at brenning av lyngheier blir stadig sjeldnere, fører dette til at sitkagran nå kan spre seg ganske uhindra i norsk natur. Dette gjelder særlig i kystlynghei og tidligere kulturlandskap som ikke lenger holdes i hevd. I tillegg til planter for tømmerproduksjon, er det også satt ut store mengder sitkagran som leplanting på øyer og andre områder langs kysten. Disse skal i utgangspunktet bli stående permanent, og sitkagran lever svært lenge. De vil da utgjøre permanente frøkilder i generasjoner framover.

I 2012 ble sitkagran oppført på Artsdatabankens svarteliste over fremmede arter som kan utgjøre en trussel mot norsk natur. Den står i strengeste kategori, SE, som betyr arter som er faktiske eller mulige økologiske skadegjørere, og har potensial til å etablere seg over store områder. I mange områder langs kysten er sitkagran blitt et dominerende treslag som preger hele landskapet, med sterk gjenvekst av frøplanter. Planting av sitkagran er ikke forbudt, men det må søkes fylkesmannen om tillatelse i hvert tilfelle. I praksis blir mange søknader innvilga, om enn på visse vilkår.

Skogindustrien forsvarer bruk av sitkagran med nebb og klør. De bagatelliserer

ulempene, fremhever bare artens gode sider og tolker sågar svartelistinga som en friskmelding av sitkagrana!

Skal vi ta vare på naturmangfoldet langs kysten, må sitkagran fases ut av bruk i Norge. Et første steg må være å innføre omsetningsforbud på planter, både til hage- og skogbruk fra en fastsatt dato. Siden nåletrær som oftest ikke spirer fra stubben etter hogst (så sant ikke noen greiner står igjen) og luking av småplanter er relativt enkelt, er det faktisk mulig å se for seg en gradvis fjerning av sitkagran fra norsk natur over noen generasjoner. Det vil nok koste mye både i innsats og penger, og motkreftene vil være mektige og offensive, men om en vil unngå at innførte arter skal bli dominerende i norsk natur, er det helt klart riktig veg å gå.

(Argumentene i denne teksten gjelder også for lutzgran som er en hybrid mellom sitkagran og hvitgran. Denne brukes i skogbruket langs kysten, særlig i de nordligere fylka. Hybridplanter generelt har ofte den egenskapen at de både vokser raskere og tilpasser seg flere biotoper enn rene arter. Lutzgran sprer seg også med frø i naturen.)

Ole Jonny Larsen

Miljøaktiviteten

Her vil vi presentere forskjellige miljøaktiviteter som voksne og barn kan gjøre sammen.

Sommerfuglrestaurant

Neslesommerfugl er bare en av mange flotte sommerfugler i Norge. Lag en restaurant til dem!

DU TRENGER:

Et lite jordstykke eller en stor balkongkasse
Frø, som f.eks prestekrage, lavendel, gullris, kornblomst, honningurt, solhatt, bergmynte og blåklokke. Du kan også invitere ville planter inn i hagen.

HVORFOR:

Sommerfugler er vakre og viktige i naturen. Mange sommerfuglarter er i tilbakegang, og kan trenge litt hjelp. I tillegg kan barna studere og lære mer om sommerfugler.

SLIK GJØR DU:

Så frø på bar jord. Trykk frøene lett ned i jorden. Følg med fra dag til dag, og pass på at det ikke tørker ut. Planter du sommerfuglvennlige blomster, kan du vente deg storinnrykk utover sommeren!

ELLERS:

Investert i en god insektsbok. En felthåndbok med fargeillustrasjoner anbefales, da er det lettere å kjenne igjen artene, både for barn og voksne.

Åpnet miljøløype på kjøpesenter

Sammen med cirka 150 elever fra de lokale skolene Snarøya og Storøya åpnet Miljøagentene en miljøløype for barn på kjøpesenteret Fornebu S.

Tekst: KRISTIAN SKJELLUM AAS
ka@naturvernforbundet.no

– Jeg synes det er fint at det har kommet en miljøløype, slik at vi kan lære mer om miljø, og hva vi skal gjøre for å leve bedre her, sier Julie (11), som klippet snoren ved åpningen av miljøløypa med hjelp fra Henrik (10). Løypa går rundt på kjøpesenteret Fornebu S, med poster som skal lære barn og unge om sammenhengene mellom energi, klima og miljø.

BYGD OPP SOM QUIZ

På postene finnes det en QR-kode, en kode som man kan lese av med mobiltelefonen for å finne mer informasjon om hvert tema. Man finner også et spørsmål man skal svare på, i og med at løypa er bygd opp som en quiz. Mange av svarene kan man finne rundt på kjøpesenteret.

Miljøløypa er en fast installasjon som skal stå på senteret hele tiden, slik at barn og voksne kan ta den når som helst i senterets åpningstid, så mange ganger man ønsker. Spørsmålene i quizen byttes ut, og er ikke de samme hver gang.

– Vi håper løypa kan inspirere mange barn og unge til å bli mer interessert i klima, energi og miljø, sier Kristine Wika Haraldsen i Miljøagentene.

BLOMSTER OG SOLCELLER

Barna som var med på åpningen av løypa var entusiastiske, og løp rundt fra post til post med stor iver. Postene er plassert på mer og mindre sentrale steder på senteret. Noen er plassert på steder som er relatert til opplysningene man får, for

Sjefsmiljøagent Are Shaw Waage var blant de som holdt tale ved åpningen av miljøløypa.

eksempel blir man informert om vannforbruket til toaletter på en post som står i gangen til toalettet. Skolebarna fikk også bli med opp på taket av kjøpesenteret, der det er solcellepaneler og botanisk hage med lokale plantearter, samt en fantastisk utsikt over store deler av Oslofjorden og landet rundt.

– VIKTIG MED BARN OG UNGE

Kjøpesenteret Fornebu S markedsfører seg som intet mindre enn verdens mest miljøvennlige kjøpesenter. Det har passivhusstandard og elbil-parkeringsplasser, og har mottatt utmerkelsen BREEAM Outstanding.

– Det er viktig for oss med besøk av barn og unge for å lære dem om energi og miljø, og derfor har vi inngått et samarbeid med Miljøagentene, sier Heidi Lyngstad, som er miljøsjef i selskapet som eier bygget, KLP Eiendom.

Miljøagentenes Kristine Wika Haraldsen veiledet barn gjennom løypa.

Henrik (10) og Julie (11) sto for snorklippingen. Her intervjujes de av lokalmedia.

Her er den første delegasjonen med barn som noensinne har fått komme ut på taket på kjøpesenteret, der det er solcellepark og skal bli lokal botanisk hage.

VI ER MILJØAGENTENE!

Miljøagentene er barnas miljøvernorganisasjon. Vi vil skape et varig og løsningsorientert engasjement for natur og miljøvern hos flest mulig barn på barns premisser. Vi arbeider for å gi barn troen på seg selv, framtiden og at det nytter å gjøre noe. Alle barn i Norge kan bli miljøagenter og jobbe sammen for at alle skal bli flinkere til å ta vare på jordkloden vår. Alle miljøagenter har rett til å si ifra.

Mer info: www.miljoagentene.no

JEG ER IKKE SINT - BARE VELDIG, VELDIG SKUFFET

Går seg vill om skogens vannfotavtrykk

En ny standard overestimerer nordiske skogers vannforbruk. Water Footprint Network (WFN) har utarbeidet en ny global standard for vannfotavtrykk, et ambisiøst verktøy for måling og formidling av Europas forbruk av ferskvann. Måten vannfotavtrykket defineres på av WFN er imidlertid problematisk. Land med overskudd av nedbør, slik som Norge og de andre nordiske landene, blir avkrevd samme vannspareprogram som land i Sør-Europa med reell vannmangel og tørke. Det blir som om de norske fjordene og de finske innsjøene skulle straffes for å lagre vann, eller at ørkenland skulle straffes for å ha for mye sand.

Stadig flere forbrukere og bedrifter er opptatt av virkningene, eller fotavtrykket, deres handlinger har på miljøet. Et kjent begrep er karbonfotavtrykk: Mengden klimagasser en person eller organisasjon forårsaker. Vannfotavtrykk er et tilsvarende mål på vårt forbruk av ferskvann. Vannfotavtrykk innlemmes i livsløpssanalyser og en egen ISO-standard er nylig publisert (ISO 14046). Ifølge WFN krever det 10 liter vann å produsere ett A4-ark. Denne påstanden har fått mye oppmerksomhet blant nordiske skogforskere, og skaper et bilde av det nordiske skogbruket som en enorm forbruker av ferskvann.

Europa er variert, og det er store forskjeller i vanntilgang for en granskog i Levanger i Nord-Trøndelag og en olivenlund i Peloponnes i Hellas. Kystnære strøk i Nord-Trøndelag får 1500-2000 millimeter nedbør hvert år. Det tilsvarer 15-20 millioner liter vann per hektar. Patras i Peloponnes-regionen får rundt 650 millimeter.

Vannfotavtrykk som metode er vel og bra når det gjelder å spare på en dyrebar ressurs som ferskvann, men det slår veldig galt ut for det norske, svenske og finske skogbruket. Norges vannfotavtrykk er anslått til cirka 1,5 millioner liter vann per innbygger per år. Dette vannfotavtrykket er summen av forbruket av det som kalles blått, grønt og grått vann. Blått vann er overflatevann, slik som innsjøer og grunnvann. Grønt vann er regnvann som befinner seg i jorda, og som bidrar til plantenes vekst. Grått vann er forurensset vann.

Den vannmengden som går med i produksjonen av et produkt, slik som papir, blir beregnet som totalvolumet av blått og grønt vann. Dette tilsvarer ofte den totale mengden vann som fjernes fra økosystemer, slik som skog. Det kan imidlertid bære galt av sted om WFNs metode benyttes for å beregne vannfotavtrykket til det norske skogbruket.

For det første er ikke trærnes vekst begrenset av vanntilgangen. Fordampningen fra trærnes blader og nåler bidrar dessuten til at det dannes nedbør andre steder, og utgjør dermed en del av den naturlige vannsyklusen. Det er også ofte slik at vannet som returneres til atmosfæren gjennom trærnes transpirasjon, ikke brukes til andre formål. WFN regner imidlertid dette som en del av vannfotavtrykket under papirproduksjon. Det kan utgjøre så mye som 60-99 prosent av vannforbruket under papirproduksjonen, og det blir veldig feil.

Vann som forsvinner fra et nedslagsfelt gjennom trærnes transpirasjon blir ikke brukt opp, det fraktes kun til et annet

Det er store forskjeller på konsekvensene av vannforbruket til en norsk granskog og en olivenlund i Hellas, her fra Kreta.

FOTO: CHRISTOS TSOUIMPLEKAS/FLICKR.COM

sted, lett tilgjengelig for gjenbruk.

Det norske, svenske og finske skogbruket har kun en begrenset innvirkning på den naturlige vannsyklusen. Skogbruket benytter naturlig forekommende arter, slik som gran, furu og bjørk, og transpirasjonen fra disse trærne ville forekommet uansett om det hadde vært skogbruk der eller ikke.

WFNs beregninger av vannfotavtrykk kan trekke oppmerksomhet vekk fra viktigere skogbruksrelaterte spørsmål knyttet til vannforbruk. Vannforbruket i en plantasjeskog i tørre områder vil for eksempel være mye lavere enn vannforbruket i en norsk skog, men samtidig kunne ha langt alvorligere konsekvenser, siden det i utgangspunktet er mangel på vann.

Brukt riktig er vannfotavtrykk et godt og viktig verktøy for forbrukere og bedrifter som ønsker å vurdere og måle miljøkonsekvensene av sine handlinger. Noen ganger kan imidlertid vannfotavtrykket misbrukes. WFNs metoder for beregning av vannbruk og vannforbruk er basert på misforståelser, og vil gi en urettferdig straff til norsk, svensk og finsk skogbruk. Det vil virke konkurransevridende, og vil heller ikke gi oss som innbyggere de nødvendige verktøy for å vurdere de miljømessige konsekvensene av våre aktiviteter.

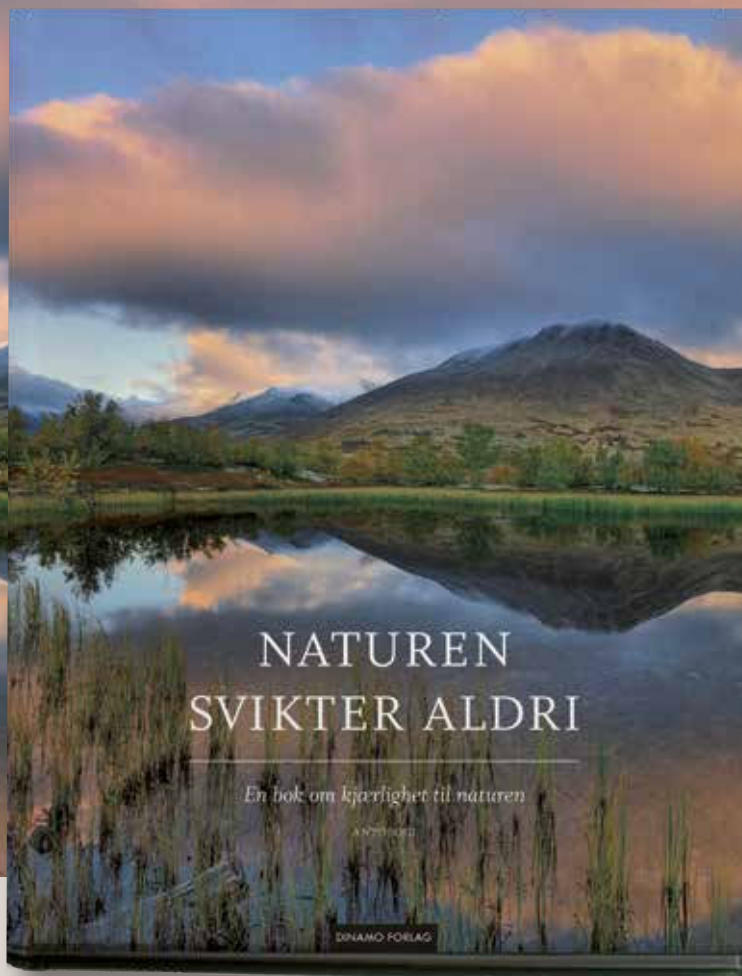
Når det gjelder de nordiske landene har WFN gått seg vill mellom trærne i skogen.

Seniorforsker **Nicholas Clarke**
Norsk institutt for skog og landskap

LITTERATUR

Launiainen, S, Futter, MN, Ellison, D, Clarke, N, Finér, L, Högbom, L, Laurén, A og Ring, E (2014). Is the Water Footprint an Appropriate Tool for Forestry and Forest Products: The Fennoscandian Case. *Ambio* 43(2): 244-256.

Open access: <http://link.springer.com/article/10.1007/s13280-013-0380-z>

Sagt:

- «Sterke og levende skildringer om mennesket i dialog med naturen. Nært. Og det fungerer.»
- «Byr på penner av klasse, spreke illustrasjoner og poetiske tankesprang.»
- «Naturvernforbundets jubileumsbok (..) skyter blink»

Tine Andrea Prøitz,
Nettmagasinet Harvest

- «Dinamo forlag ønsket å lage bok til hundreårsjubileet vårt, i tett samarbeid med oss. Ambisjonen var å lage den vakreste boka de noen gang hadde laget, som en hyllest til arbeidet med å ta vare på det viktigste vi har, vår unike naturarv, som samtidig er livsgrunnlaget vårt. En slik bok er det blitt.»

Maren Esmark,
generalsekretær i Naturvernforbundet

- «Jeg ble rørt da jeg åpnet boka.»

Lars Haltbrekken,
leder i Naturvernforbundet

Jubileumsboka i nytt opplag!

Naturvernforbundets jubileumsbok er historien om da Naturvernforbundet gikk til kulturen for å forklare naturen. Det er blitt en bok der noen av Norges fremste forfattere møter noen av de beste naturfotografene i fortettet samspill. Medlemmer kan bestille boka til svært gunstig pris.

Hundreårsmøtet

Vi ble kjent med Erik Sture Larre våren 2014, det året både han og Naturvernforbundet fylte ett hundre år. Det ble også det året han gikk bort. Men før han døde, fortalte han oss sin helt utrolige historie om hvordan han i mai 1945 kom ut av Gestapos torturkamre - som nydedikert naturverner. Deretter fulgte 70 like dedikerte år. Den nå lovfestede Markagrensen rundt Osloområdet står igjen som ett mektig monument over noe av det han fikk til. Larre sviktet aldri naturen. Mer om det i bokas åpningskapittel.

Andre bidragsytere

Tekst og bilder:
Roy Jacobsen, Baard Løken, Cecilie Skog, Per Petterson, Ingrid Harboe, Lars Saabye Christensen, Johan Brun, Marit Opeide, Niels Chr. Geelmuyden, Hege Siri, Harald Sverdrup, Nils-Aslak Valkeapää, Jørn Bøhmer Olsen, Orsolya Haarberg, Arnt Kvinnesland med flere.

Naturvernforbundets medlemmer kan kjøpe boka her: naturvernbutikken.no, for kr 198,- + frakt.

Bokhandelspris: kr 398,-

TOMSKALLE?

Miljøagentene er ikke alltid der for å rydde etter deg

Miljøagenter er barn som vil se naturen fra sin beste side. Alle barn kan bli miljøagenter og jobbe sammen for et renere miljø.

MILJØAGENTENE
BARNAS MILJØVERNORGANISASJON